

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БАС ПРОКУРАТУРАСЫНЫҢ
ЖАНЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫ АКАДЕМИЯСЫ

ДОСКЕЕВ ЕРШОТ АЛМАСОВИЧ

Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін
ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету

7М12303 - «Құқық қорғау қызметі» (ғылыми-педагогикалық бағыт) білім беру
бағдарламасы бойынша ұлттық қауіпсіздік және әскери іс магистрі дәрежесін
алуға диссертация

Ғылыми жетекші:
Жоғарғы оқу орнынан
Кейінгі білім беру
Институты арнайы заң
пәндері кафедрасының доценті,
Ешназаров А.А.
заң ғылымдарының кандидаты,
әділет кеңесшісі

Жоғарғы оқу орнынан
Кейінгі білім беру
Институты арнайы заң
пәндері кафедрасының аға оқытушысы,
С.А. Августхан
PhD докторы, әділет кеңесшісі

Қосшы қ., 2023

ТҮЙІНДЕМЕ/РЕЗЮМЕ/SUMMARY

Диссертациялық зерттеу жұмысы кіріспеден, екі бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен тұрады, жалпы көлемі 69 беттен тұрады.

Диссертациялық зерттеу жұмысын дайындау барысында Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мәселелері бойынша нормативтік-құқықтық база зерделенді, тәжірибелік материалдар қарастырылды, шет елдердің тәжірибесіне талдау жүргізілді, кеңес кезеңіндегі ғалымдардың, қазақстандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми еңбектері зерттелді. Зерттеу нәтижелері бойынша сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық жетілдіру бойынша нақты ұсыныстар жасалды.

Автормен диссертациялық жұмыстың нәтижесі бойынша Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету барысында туындайтын проблемаларды шешу үшін сол бағыттағы жұмысты жетілдіру мақсатында және жұмысты оңтайландыру үшін бірнеше ұсынымдар әзірленді.

Диссертационная работа состоит из введения, двух разделов, заключения, списка использованной литературы, объемом 69 страниц.

В ходе подготовки работы изучена нормативно-правовая база по вопросам информационно-аналитического обеспечения деятельности органов досудебного расследования Республики Казахстан, рассмотрены практические материалы, проведен анализ опыта зарубежных стран, изучены научные труды ученых советского периода, казахстанских и зарубежных ученых. По результатам исследования выработаны конкретные рекомендации по совершенствованию информационно-аналитической деятельности органов досудебного расследования.

По результатам диссертационной работы автором разработано несколько рекомендаций для совершенствования информационно-аналитической деятельности органов досудебного расследования для решения проблем, возникающих в ходе информационно-аналитического обеспечения деятельности органов досудебного расследования Республики Казахстан.

The dissertation work consists of an introduction, two sections, a conclusion, a list of references, with a volume of 69 pages.

During the preparation of the work, the regulatory and legal framework on the issues of information and analytical support for the activities of pre-trial investigation

bodies of the Republic of Kazakhstan was studied, practical materials were considered, the experience of some foreign countries was analyzed, scientific works of scientists of the Soviet period, Kazakh and foreign scientists were studied. Based on the results of the study, specific recommendations were developed to improve the norms of domestic legislation.

Based on the results of the dissertation work, the author has developed several recommendations for improving legislation and optimizing work to solve problems arising in the course of information and analytical support for the activities of pre-trial investigation bodies of the Republic of Kazakhstan.

МАЗМҰНЫ

БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	5
КІРІСПЕ.....	6
1. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІН АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ТҮСІНІГІ МЕН МАҒЫНАСЫ.....	11
1.1 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің түсінігі мен мазмұны.....	11
1.2 Шет елдердің сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық- талдамалық қамтамасыз етуі.....	13
1.3 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің негізгі әдістері.....	19
2 АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ, ҚЫЗМЕТТІҢ БІР ТҮРІ РЕТІНДЕ.....	29
2.1 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету, арнайы бір қызмет ретінде.....	29
2.2 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің мәселелері.....	33
2.3 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді жетілдірудің басты жолдары.....	45
ҚОРЫТЫНДЫ.....	63
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ.....	66

БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

ҚР – Қазақстан Республикасы

ҚПК – Қылмыстық процестік кодекс

АТҚ – Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету

ІМ – Ішкі істер министрлігі

ҰҚК – Ұлттық қауіпсіздік комитеті

АҚШ – Америка Құрама Штаттары

КСРО – Кеңестік Социалистік Республика Одағы

БП – Бас Прокуратура

РФ – Ресей Федерациясы

ҚК – Қылмыстық кодексі

СДТБТ – Сотқа дейінгі тергеудің бірыңғай тізілімі

ҚСЖАЕК – Құқықтық статистика және арнайы есепке алу комитеті

ЖІҚ – жедел іздестіру қызметі

КІРІСПЕ

Жүргізілетін зерттеудің өзектілігі. Қылмыстық құқық бұзушылықтардың жолын кесу, оларды бейтарап, жылдам және толық ашу, тергеу, оларды жасаған адамдарды әшкерелеу және қылмыстық жауаптылыққа тарту, әділ сот талқылауы және қылмыстық заңды дұрыс қолдану, адамдарды, қоғам мен мемлекетті қылмыстық құқық бұзушылықтардан қорғау қылмыстық процестің міндеттері болып табылады [1].

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының ең негізгі мақсаты – цифрландыру процесі арқылы Қазақстан Республикасы (*бұдан әрі – ҚР*) тұрғындарының өмір сапасын жақсарту. Бағдарламаны жүзеге асыру аясында интернет қолданушылардың санын сексен процентке дейін артып, ҚР тұрғындарының тоқсан бес пайызын цифрлық хабар таратумен қамтамасыз ету ҚР азаматтардың цифрлық сауаттылығын сексен пайызға дейін жоғарлату жоспарланған [2].

Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қазіргі кезде қоғамда жоғары өзектілікке ие, себебі күн сайын, қылмыстар күрделене түсуде.

Сотқа дейінгі тергеу органдары қылмыс фактілерін, анықтау мен тергеуде шешуші рөл атқарады. Сотқа дейінгі тергеу органдарының тиімді жұмыс істеуі үшін қылмыстар мен қылмыскерлер туралы кең және алуан түрлі ақпаратқа қол жеткізу қажет.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстар, қылмыскерлер және қылмыстық істерді тергеуге әсер ететін басқа да факторлар туралы ақпаратты жедел жинауға, өңдеуге және талдауға мүмкіндік береді. Бұл қылмыстарды тергеу сапасын жақсартуға, заңнаманы неғұрлым тиімді қолдануды қамтамасыз етуге, сотқа дейінгі тергеу органдары қызметкерлерінің кәсіби деңгейін арттыруға және қылмыстық істерді тергеуді жеделдетуге мүмкіндік береді.

Бұдан басқа, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қызметкерлер тарапынан қателіктер мен өкілеттіктерін теріс пайдалану ықтималдығын азайтуға, шешімдер қабылдау процесін жеделдетуге және сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары жұмысының ашықтығын арттыруға көмектеседі.

Осылайша, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыспен тиімді күресудің және сотқа дейінгі тергеу процесінде әділдікті қамтамасыз етудің қажетті құралы болып табылады.

Қазіргі таңда, адамзат жаңа техникалық революцияны игеруде. Біздің көз алдымызда технологиялық жаңалықтардың ашылуы орын алуда. «Ақылды» «цифрлық» қоғам мен «ақылды», «цифрлық» мемлекет құру. «Ақылды», «цифрлық» қоғам және «ақылды», «цифрлық» мемлекет кем дегенде ең аз әлеуметтік әділеттілікке, теңдікке қол жеткізуді және, ең бастысы, әділдікке,

сот төрелігіне қол жеткізуді және дәстүрлі де, жаңа түрдегі қылмыстан қорғауды дамытуды көздейді. Қазіргі әлемде ақпараттық цифрлық технологиялардың дамуымен интернет кеңістігі саласында жаңа қылмыстар жасалуда. Оларды тергеудің күрделілігіне және әуре-сарсаңға салуға байланысты бұл қылмыстар ашылмай және логикалық аяқталуға дейін жеткізілмей жатады. Соған байланысты қылмыскерлер жаңа қылмыстар жасауды жалғастырып келеді.

«Электрондық қылмыстық іс» жобасы «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында жүзеге асырылуда. Осы бағдарламамен және Қазақстан Республикасының Стратегиялық даму жоспарына сәйкес құқық қорғау және сот органдарына электрондық форматқа кезең-кезеңімен көшуді қамтамасыз ету тапсырылды [3].

Қылмыстық процесті цифрландыру мемлекет пен қылмыстық процеске қатысушылардың уақыты мен қаржылық шығындарын үнемдеуге мүмкіндік береді, тергеп-тексеру мерзімдерін қысқартуға және санкцияларды алуға, бұрмалау тәуекелдерін төмендетуге ықпал етеді, ашықтықты қамтамасыз етеді және сотқа дейінгі тергеп-тексеру мен қылмыстық процестің сапасын жақсартады.

Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының, сондай-ақ басқа да мемлекеттік органдардың қызметі электрондық форматта жүзеге асырылады, бұл формат біздің еліміздің аумағында алғаш енгізілді және одан әрі жетілдіруді қажет етеді.

Осы себепті, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін жүзеге асыру барысында маңызды рөл атқаратын Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету туралы мәселені жан-жақты кешенді зерделеу қажет.

Құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету практикасының проблемаларын өз жұмыстарында мынадай авторлар қарастырды: В.Н. Котлер, Е.И. Панкратова, М.В. Косенко, О.В. Шипилова, А.В. Сергеев, А.В. Бакин, Е.А. Горячева, А.И. Морозов, Н.А. Морозов, И.А. Белова, И.В. Самойленко, Н.А. Лазарева және т. б.

Алайда, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бойынша мәселелер толық зерттелмеген күйінде қалып отырғанын атап өткен жөн.

Шешілетін ғылыми және практикалық мәселенің қазіргі жағдайын бағалау. Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету, құқық қорғау органдарының сотқа дейінгі тергеу қызметін жеңілдетіп қана қоймай, қысқа мерзімде тергеу сапасын жоғарылатып, жоғарғы нәтижеге жетуге мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасында 2022 жылы 184 241 қылмыстық іс тіркелген. Соның 77 112 қылмыстық іс аяқталған (сотқа жолданған және қысқартылған).

Жоғарыда көрсетілген көрсеткіш сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді жетілдіру қажет екендігін көрсетеді.

Диссертациялық жұмыстың мақсаты Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету кезінде проблемаларды анықтау және оларды шешу бойынша ғылыми-теориялық ережелер мен тұжырымдарды әзірлеу болып табылады, Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін жетілдіруге бағыттау.

Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер қойылды:

1. Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бойынша шетел тәжірибесін зерттеу;

2. Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық технологияларды жетілдіру;

3. Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мақсатында жоғарғы технологияларды зерделеу.

Зерттеу объектісі Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету кезінде туындайтын қатынастар, сондай-ақ оның түсінігі мен дамуы.

Зерттеу пәні болып сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудегі құқық нормалары, теориялық ережелер, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бағытын жетілдіру сұрақтарын қарастыру.

Зерттеу нысанасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету саласындағы отандық және шетелдік Нормативтік құқықтық көздер, Бас прокуратураның ҚСЖАЕК, ҚР ІІМ статистикалық деректері, қылмыстық істер бойынша тәжірибедегі проблемалы сұрақтарды құрайды. Диссертацияны дайындау барысында бұрын басқа авторлар жүргізген зерттеулердің нәтижелері зерттелді, олардың тұжырымдары зерттелетін құбылыстардың дамуын салыстыру және анықтау үшін пайдаланылды. Таңдалған тақырыпқа қатысты жарияланған зерттеулердің материалдары пайдаланылды.

Зерттеуді жүргізудің әдістері мен әдістемелік негіздері. Диссертацияның әдістемелік негізін Қазақстан Республикасы және шетелдің сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бойынша ақпараттар категориялары құрайды. Жұмысты жазу барысында шетелдің тәжірибесі кеңінен қолданылды. Сонымен бірге мерзімді баспасөзге жарияланған материалдар пайдаланылды.

Диссертациялық жұмысты зерттеудің әдістемелік базасы жалпы ғылыми, диалектикалық әдіс танымына негізделген. Сондай-ақ диссертациялық жұмыс барысында жүйелік-құрылымдық, логикалық, тарихи, статистикалық және әлеуметтік талдау әдістері қолданылды.

Ғылыми жаңалықтың негіздемесі. Магистрлік диссертацияда ҚР сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуде кездесетін проблемаларды шешу үшін тәжірибеде сотқа дейінгі тергеу органдардың қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді жетілдіру мақсатында ұсыныстар әзірлеу жұмысы болып табылады. Іс-тәжірибелік материалдарға негізделіп әзірленген, осы тақырыптағы тұңғыш диссертациялық зерттеу болып табылады.

Диссертациялық жұмыстың теориялық және практикалық маңызы жұмыста келтірілген қорытындыларды, заң нормаларын жетілдіру процесінде қолдану мүмкіндігімен ұштасады. Зерттеу жұмысы Қазақстан Республикасы Конституциясының қағидаларына, қолданыстағы ведомствалық заңдар мен халықаралық нормативтік актілердің нормаларына негізделген. Сонымен қатар, зерттелген жұмыс мәселесіне байланысты нормативтік-статистикалық материалдар мен ғылыми заң әдебиеттері қолданылады.

Магистрлік диссертацияда теориялық маңыздылығы Қазақстан Республикасы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық – талдамалық қамтамасыз етудің теориялық негіздерін жүйелі зерделеніп, әртүрлі ғылыми заңдылықтарға талдау жасалып, жеке көзқарас ұсынылды.

Қорғауға шығарылатын ережелер:

1. Украинада құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қолдау саласында жұмыс істеуге кадрлар дайындайтын мамандандырылған оқу орындары бар. Бұдан басқа, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің ақпараттық-талдамалық қызмет саласындағы біліктілігін арттыруға бағытталған бірқатар бағдарламалар мен жобалар бар. Бағдарламалар шеңберінде оқыту семинарлары, тренингтер және мастер-кластар өткізіледі, онда құқық қорғау органдарының қызметкерлері құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету саласында жұмыс істеу үшін қажетті білім мен дағдыларды алады.

2. Ақпараттық-талдамалық орталықтар қылмыстық істі тергеу барысында тергеушіге көмектесіп қылмыстық іс бойынша ақпарат алуға, ақпарат алмасуға, ақпараттық жүйеге қажетті деректерді енгізуге бағытталған қызмет атқаруы қажет. Қазақстан Республикасында сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету орталықтарын құруды ұсынамыз.

3. Сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуде жасанды интеллект пайдалану. Жасанды интеллект көмекші ретінде, тергеу барысында қажетті тергеу әрекетін, хаттама, қаулы, соттылықты есептеу, күдіктіге, қылмысқа қатысты ғаламтордан қажетті ақпарат жинау. Көп эпизодты қылмыста, қылмыстың ретін анықтау және т.б.

Зерттеудің теориялық негізін сотқа дейінгі тергеу органдарының саласын зерттеген ғалымдардың ғылыми кітаптары, мақалалары, магистрлік жұмыстары және тағы да басқа еңбектері құрайды. Бұл уақытқа дейін құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету

тақырыбына байланысты В.Н. Котлер, Е.И. Панкратова, М.В. Косенко, О.В. Шипилова, А.В. Сергеев, А.В. Бакин, Е.А. Горячева, А.И. Морозов, Н.А. Морозов, И.А. Белова, И.В. Самойленко, Н.А. Лазарева және т. б. еңбектері жазылған.

Зерттеудің нормативтік базасы ретінде Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексі, сонымен қатар, халықаралық құқық нормалары мен шетелдердің нормативтік құқықтық актілері танылады.

Зерттеу жұмысының дерек көзінің негізі. Диссертациялық жұмыстың теориялық базасын бұрын және кейінгі жылдарында жарық көрген ғалымдардың ғылыми еңбектері құрайды. Зерттеудің деректік негізі мен тұжырымдары Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасы Қылмыстық-процестік кодексі, сонымен қатар, халықаралық құқық нормалары мен шетелдердің нормативтік құқықтық актілері танылады. Салыстырмалы түрде АҚШ, Украина, РФ мемлекеттерінің заңдары, халықаралық құқықтық актілер негіздері заңдары зерттеледі.

Апробация және нәтижелерін енгізу. Зерттеудің негізгі тұжырымдары жарияланған ғылыми еңбекте кеңінен баяндалады. Атап айтқанда:

1) «Шет елдердің сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету» атты мақала халықаралық ғылыми журнал материалдары жинағында жарық көрді.

2) «Қазақстан Республикасының сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары жинағында жарық көрді.

Зерттеу кезеңдеріне статистикалық мәліметтерді жинау және талдау, заңнаманы және нормативтік құқықтық базаны, ғылыми және практикалық әдебиеттерді, Бас прокуратураның ақпараттық хаттарын талдау, өңірлерде сотқа дейінгі тергеп тексеру органданың қызметін ақпараттық талдамалық қамтамасыз етілуінің жүзеге асыру практикасының ерекшеліктерін қарау, проблемалық мәселелерді жүйелеу, оларды шешу үшін ұсынымдар әзірлеу кіреді.

1. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТІН АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДІҢ ТҮСІНІГІ МЕН МАҒЫНАСЫ.

1.1 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің түсінігі мен мазмұны.

Қазақстан Республикасы өзін демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет ретінде орнықтырады, оның ең қымбат қазынасы - адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары [4].

Тергеу органдары Қазақстан Республикасында қызмет көрсету үшін құрылған органдардың бір жиынтығын құрайды. Бұл органдардың қызметі «Қазақстан Республикасының Конституциясына», «Құқық қорғау қызметі» туралы Заңына, ведомствалық бұйрықтарға сәйкес жүзеге асыралды.

Айыппұл салу, түзеу жұмыстары, қоғамдық жұмыстарға тарту, бас бостандығын шектеу немесе бас бостандығынан айыру түріндегі жазалау қатерімен тыйым салынған айыпты жасалған, қоғамға қауіпті іс-әрекет (әрекет немесе әрекетсіздік) қылмыс деп танылады [5].

Тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету - бұл қылмыстарды тиімді және жедел тергеуді қамтамасыз етуге бағытталған ақпаратты жинау, талдау және өңдеу процесі.

А.Стяжкина ойынша қылмыстық-құқықтық қорғау объектісі ретіндегі ақпарат қол жеткізу тәртібі мен оларды тарату тәртібі, оларды ұсыну, сақтау немесе ұйымдастыру тәсіліне қарамастан, заңдарға және өзге де нормативтік-құқықтық актілерге сәйкес құқықтық реттеуге жататын мәліметтер немесе деректер болып табылатынын атап өткен жөн [6].

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мазмұны келесі негізгі компоненттерді қамтиды:

Ақпарат жинау - бұл қылмыстар мен ықтимал қылмыскерлерге қатысты әртүрлі деректерді, фактілерді, дәлелдемелерді және ақпаратты алу процесі. Ақпарат жинау әртүрлі тәсілдермен жүзеге асырылуы мүмкін, мысалы, куәгерлерден сұрау, азаматтардың өтініштері, тергеу сараптамалары, жедел-ізвестіру қызметі және де басқа әдістер.

Ақпарат беру - бұл жиналған ақпаратты сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметкерлеріне қылмыстарды тергеуде қолдану үшін беру процесі. Ақпараттың таралып кетуіне жол бермеу және қылмыстарды сәтті тергеуді қамтамасыз ету үшін ақпарат беру жедел және сенімді болуы керек.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте сотқа дейінгі тергеу органдары үшін маңызды құрал болып табылады. Оны пайдалану тергеу процесін жеделдетуге, қызметкерлердің тиімділігін арттыруға және қылмыстарды тергеудің жоғары сапасын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Қазақстан Республикасында сотқа дейінгі тергеп-тексеруді тергеу бөлімшелері мен анықтау органдары құқық қорғау және арнаулы органдар құрылымында жүзеге асырады. ҚР ҚІЖК 187 бабында әр қылмыс тергеулігі бойынша қатаң айқындалған. Бұл органдардың әрқайсысы белгілі бір қылмыс шеңберін тергеумен айналысады және өзінің ұйымдастырушылық құрылымына ие.

Қазақстан Республикасындағы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары қылмыстарды анықтауға және дәлелдеуге бағытталған тергеу іс-шараларын жүргізеді, оның ішінде:

- 1) Дәлелдемелер жинау
- 2) Куәгерлерден, жәбірленушілерден және күдіктілерден жауап алу
- 3) Тінту және басқа да жедел-іздістіру іс-шараларын жүзеге асыру
- 4) Қылмысқа байланысты фактілер мен жағдайларды талдау
- 5) Әкімшілік құқық бұзушылық туралы хаттамалар жасау немесе қылмыстық істі ашу

Қазақстан Республикасындағы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының ұстап алуды, қамауға алуды және тінтуді қоса алғанда, мәжбүрлеп ықпал ету шараларын қолдануға құқығы бар.

Алайда, кез келген басқа жүйе сияқты, Қазақстан Республикасындағы сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарында азаматтардың құқықтарын бұзу сияқты проблемалар бар. Проблемалардың болуы әр түрлі факторларға байланысты.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстық схемаларды анықтау, террористік актілердің алдын алу, сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес және т.б. сияқты әртүрлі міндеттерді шешу үшін пайдаланылуы мүмкін. Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету шет елдерде сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының тиімді жұмыс істеуі үшін маңызды құрал болып табылады.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мынадай міндеттерді қамтуы мүмкін:

1. Қылмыстар және өзге де құқық бұзушылықтар туралы ақпаратты жинау, өңдеу, жүйелеу және талдау.
2. Белгілі бір аймақтағы қылмыстық жағдайды зерттеу және оның динамикасын талдау.
3. Қылмыстық топтар мен ұйымдарды, олардың құрылымын, функциялары мен қызмет тәсілдерін анықтау.
4. Қылмыс жасаумен байланысты тұлғаларды зерттеу және олардың қылмыс жасаудағы рөлін анықтау.
5. Куәгерлерді, қатысушыларды және жәбірленушілерді анықтау, сондай-ақ олардың орналасқан жері мен айғақтарын анықтау.
6. Сот отырыстары үшін ақпараттық материалдарды дайындау.

7. Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету - сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін қолдау үшін қажетті ақпаратты жинау, өңдеу, талдау және түсіндіру процесі. Ол келесі әрекеттерді қамтуы мүмкін:
8. 1) Дерекқорларды, ашық көздерді, әлеуметтік медианы, қоғамдық ұйымдарды және басқаларды қоса алғанда, әртүрлі көздерден ақпарат жинау.
9. 2) Статистика әдістері, компьютерлік деректерді өңдеу, модельдеу және басқа әдістер арқылы жиналған ақпаратты талдау.
- 10.3) Байланыстар мен трендтерді анықтау, сондай-ақ жағдайды дамытудың ықтимал сценарийлерін болжау мақсатында аналитикалық нәтижелерді түсіндіру.
- 11.4) Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары үшін есептер, ұсынымдар және басқа да материалдар дайындау.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстық процестің маңызды элементі болып табылады және қылмыстарды тиімді тергеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сотқа дейінгі тергеп тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету - бұл себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, фактілерді, қылмысқа қатысушыларды және қылмыстық істі қозғау және оны одан әрі тергеу үшін маңызы бар өзге де елеулі мән-жайларды анықтау мақсатында сотқа дейінгі тергеп-тексеру жүргізу барысында алынған ақпаратты жүйелеу және талдау процесі.

1.2 Шет елдердің сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуі

АҚШ-та сотқа дейінгі тергеу органдары федералды және штаттық деңгейде жұмыс істейді. Федералды органдарға Федералды тергеу бюросы (FBI), Ұлттық қауіпсіздік агенттігі (NSA) және басқалары кіреді. Штаттық органдар белгілі бір штатта болған қылмыстарды зерттейді. АҚШ-тағы сотқа дейінгі тергеу процесі тінту және қамауға алу ордерлерін алуды, талап қоюды дайындауды, басқа құқық қорғау органдарымен ақпарат алмасуды және куәгерлер мен күдіктілерден жауап алуды қамтиды.

Ұлыбритания, Франция, Германия және Италия сияқты Еуропа елдерінде полиция мен прокуратура сотқа дейінгі тергеу жүргізеді. Полиция күдіктілерді ұстауға және жауап алуға, дәлелдемелер жинауға және айыптау актілерін дайындауға құқылы, ал прокуратура полицияның әрекеттерін бақылайды және қылмыстық іс қозғау туралы шешім қабылдайды.

Ақпараттық-талдамалық қолдау АҚШ-тағы полиция жұмысының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ол қылмыстарды тергеуді қолдау, қылмысқа қарсы стратегияларды әзірлеу және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін қолданылады.

Атап айтқанда, АҚШ-тағы полиция қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мыналарды қамтуы мүмкін:

Қылмыстар мен қылмыскерлер туралы ақпаратты жинау және талдау, соның ішінде мәліметтер базасын, ашық көздерді, әлеуметтік желілерді және басқа көздерді пайдалану.

Заңдылықтар мен тенденцияларды анықтау үшін қылмыскерлердің профильдерін әзірлеу және олардың әрекеттерін талдау.

Қауіпсіздіктің ықтимал қауіптерін анықтау үшін бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілер арқылы оқиғалар мен қоғамдық пікірді бақылау.

Жиналған ақпаратты талдау және қолданылатын шаралардың тиімділігін бағалау негізінде қылмысқа қарсы іс-қимыл стратегияларын әзірлеу.

Полицияны басқару органдары үшін есептер, ұсыныстар және басқа материалдар дайындау.

Полиция қызметін ақпараттық-талдамалық сүйемелдеу азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің және АҚШ-тағы қылмыстардың алдын алудың негізгі элементі болып табылады. Бұл полицияға жағдайдың өзгеруіне тиімді жауап беруге және болашақ қылмыстардың алдын алу Стратегияларын жасауға көмектеседі.

АҚШ-тың сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету елдегі құқық қорғау қызметінің маңызды бөлігі болып табылады. Ол тергеуді тиімді жүргізу үшін қажетті ақпаратты жинауды, талдауды және түсіндіруді қамтиды. Осы үдеріс шеңберінде ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жөніндегі мамандар деректерді компьютерлік өңдеу, статистикалық деректерді жинау және талдау, әлеуметтік желілер мен интернет-ресурстардың мониторингі, куәгерлерден, сарапшылардан және күдіктілерден сауалнамалар жүргізу және сұхбат алу сияқты түрлі әдістер мен құралдарды пайдаланады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің негізгі құралдарының бірі қылмыстар, күдіктілер, куәгерлер, сарапшылар және қылмыстық процестің басқа да қатысушылары туралы ақпаратты қамтитын дерекқорларды пайдалану болып табылады. Мұндай дерекқорлар қажетті ақпаратқа жылдам қол жеткізуді қамтамасыз етеді және әртүрлі құқық қорғау органдары арасындағы жұмысты тиімді үйлестіруге көмектеседі.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қолдау тергеу стратегиясын әзірлеуді және сот ісін жүргізу үшін материалдарды дайындауды қамтиды. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жөніндегі мамандар детективтер мен тергеушілерге фактілерді анықтауға, дәлелдемелерді жинауға және олардың дұрыстығын талдауға көмек көрсетеді.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қолдау АҚШ құқық қорғау органдарының тиімділігін қамтамасыз етуде және қылмыстық процесте әділеттілікті қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады.

Бұдан басқа, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыс жасаудағы жаңа трендтер мен үлгілерді анықтауға, сондай-ақ құқық қорғау органдарына жалпы қылмыспен тиімдірек күресуге мүмкіндік беретін қылмыстың жаңа түрлерінің белгілерін анықтауға көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қолдаудың маңызды аспектісі ақпаратты жинау мен пайдалануды реттейтін заңдар мен ережелерді сақтау болып табылады. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жөніндегі мамандар құпиялылықты сақтауға және қылмыстық процеске қатысушылардың жеке деректерін қорғауға тиіс.

Сонымен, ақпараттық-талдамалық қолдау әр түрлі құқық қорғау органдары мен әр түрлі саладағы мамандар арасындағы ынтымақтастықтың маңызды құралы болып табылады. Ол әртүрлі құқық қорғау органдары арасында тиімді үйлестіру мен ақпарат алмасуды қамтамасыз етеді, бұл қылмыспен күресуге кеңірек және жан-жақты көзқарасты қамтамасыз етуге көмектеседі.

Тұтастай алғанда, ақпараттық-талдамалық қолдау қылмыспен тиімді күресудің және АҚШ-тағы қылмыстық процесте әділеттілікті қамтамасыз етудің маңызды құралы болып табылады.

Бұдан басқа, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыс жасаудағы жаңа трендтер мен үлгілерді анықтауға, сондай-ақ құқық қорғау органдарына жалпы қылмыспен тиімдірек күресуге мүмкіндік беретін қылмыстың жаңа түрлерінің белгілерін анықтауға көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қолдаудың маңызды аспектісі ақпаратты жинау мен пайдалануды реттейтін заңдар мен ережелерді сақтау болып табылады. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жөніндегі мамандар құпиялылықты сақтауға және қылмыстық процеске қатысушылардың жеке деректерін қорғауға тиіс. Сонымен, ақпараттық-аналитикалық қолдау әр түрлі құқық қорғау органдары мен әр түрлі саладағы мамандар арасындағы ынтымақтастықтың маңызды құралы болып табылады. Ол әртүрлі құқық қорғау органдары арасында тиімді үйлестіру мен ақпарат алмасуды қамтамасыз етеді, бұл қылмыспен күресуге кеңірек және жан-жақты көзқарасты қамтамасыз етуге көмектеседі.

АҚШ-тағы сотқа дейінгі тергеу органдарына ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді сәтті жүргізу үшін білікті қызметкерлерді де қамтамасыз ету қажет. Бұл саладағы мамандардың тиісті білімі, жұмыс тәжірибесі және ақпаратты жинау және талдау бойынша білімі болуы керек.

Білікті мамандарды даярлау үшін АҚШ-та ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету саласында, соның ішінде федералды деңгейде көптеген оқу бағдарламалары бар. Сонымен қатар, әртүрлі елдердің құқық қорғау органдары арасындағы ынтымақтастық пен тәжірибе алмасу АҚШ-та ақпараттық-талдамалық қолдауды дамытудың маңызды аспектісі болып табылады. Мұндай халықаралық бағдарламалар мен жобалар, мысалы, қылмысқа қарсы күрес саласындағы халықаралық ынтымақтастық бағдарламасы әртүрлі елдердің

құқық қорғау органдары арасындағы ынтымақтастық пен білім алмасуды дамытуға көмектеседі.

Тұтастай алғанда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыспен күресудің және АҚШ-тағы қылмыстық процесте әділеттілікті қамтамасыз етудің маңызды құралы болып табылады. Деректерді талдаудың заманауи технологиялары мен әдістері ақпаратты жинау мен талдаудың тиімділігі мен дәлдігін арттыруға мүмкіндік береді, бұл қылмыспен тиімді күресуге ықпал етеді.

Алайда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді пайдалану кезінде оны қолдануға байланысты кейбір тәуекелдерді ескеру қажет. Атап айтқанда, көптеген деректерді жинау және талдау, егер қолданылатын алгоритмдер мен әдістер дәлдік пен сенімділік талаптарына сәйкес келмесе, қателіктер мен жалған тұжырымдарға әкелуі мүмкін. Сонымен қатар, құпиялылық пен жеке деректерді қорғауға қатысты сұрақтар туындауы мүмкін, әсіресе жасанды интеллект және машиналық оқыту сияқты жаңа технологияларды пайдалану кезінде. Осыған байланысты АҚШ-та ақпаратты пайдалану және құпиялылықты қорғау бойынша қатаң ережелер мен заңдар бар, соның ішінде электрондық коммуникациядағы жеке өмірді қорғау туралы заң, денсаулық сақтаудың құпиялылығын қорғау туралы заң, ақпаратқа еркін қол жеткізу туралы заң және басқалар.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі заң алдындағы әділеттілік пен құқықтық теңдік қағидаттарын сақтау болып табылады. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жөніндегі мамандар құқық қорғау органдарымен тығыз ынтымақтастықта жұмыс істеуге және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын, оның ішінде құпиялылық және жеке деректерді қорғау құқығын сақтауға тиіс.

Тұтастай алғанда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қоғамдағы қауіпсіздік пен әділеттілікті қамтамасыз етуге көмектесетін АҚШ-тағы құқық қорғау қызметінің ажырамас бөлігі болып табылады. Деректерді талдаудың ең жаңа технологиялары мен әдістерін дұрыс қолдану, әділеттілік пен құпиялылықты қорғау принциптерін сақтау қылмыспен күресте тиімді нәтижелерге қол жеткізудің негізгі факторлары болып табылады.

АҚШ-тағы сотқа дейінгі тергеу органдарының ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тиімділігін қамтамасыз ету үшін деректерді талдау және ақпараттық технологиялар мамандары қолданатын бірқатар тәсілдер мен әдістер бар. Осы әдістердің кейбірі мыналарды қамтиды:

Деректерді талдау: бұл үлгілерді, трендтерді және ауытқуларды анықтау мақсатында үлкен көлемдегі ақпаратты жинау, өңдеу және түсіндіру процесі. Сотқа дейінгі тергеу шеңберінде Деректерді талдау күдіктілер арасындағы байланысты анықтау, қаржылық алаяқтық пен қылмыстың басқа түрлерін анықтау және ықтимал қауіптерді болжау үшін пайдаланылуы мүмкін.

Машиналық оқыту: бұл белгілі бір деректер жиынтығынан "үйренуге" болатын алгоритмдерді қолдануға негізделген деректерді талдау әдісі. Бұл

тәсілді қылмыстық схемаларды анықтауға және ықтимал қылмыстарды болжауға көмектесетін болжамды талдау жүйесін құру үшін пайдалануға болады.

Әлеуметтік талдау: бұл әлеуметтік медиа мен медиа ресурстарды талдауға негізделген әдіс, ол қылмыстық әрекетке қатысатын адамдар арасындағы байланысты анықтауға, сондай-ақ ықтимал қауіптер мен қауіптерді болжауға көмектеседі.

Географиялық талдау: бұл қылмыстық іс-әрекеттегі қылмыстық аймақтар мен географиялық заңдылықтарды анықтауға көмектесетін геодеректерді қолдануға негізделген әдіс.

Деректерді визуализациялау: бұл түсіну мен визуалды талдауды жеңілдету мақсатында деректерді графикалық түрде ұсыну үшін қолданылатын әдіс. Сотқа дейінгі тергеу шеңберінде деректерді визуализациялау қылмыстық байланыстар мен схемаларды анықтауға, сондай-ақ аналитикалық есептер мен презентацияларды дайындауға көмектеседі.

Жалпы, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету қоғамдағы қауіпсіздік пен әділеттілікті қамтамасыз етудің маңызды құралы болып табылады. Заманауи техниканы тиімді пайдалану.

АҚШ-тағы сотқа дейінгі тергеу органдарында ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді қолданудың бір мысалы терроризмге қарсы күрес болып табылады. Мысалы, терроризмге қарсы ұлттық орталық (National Counterterrorism Center, NCTC) террористік әрекеттерді анықтау және алдын алу үшін деректерді талдау құралдарының кең ауқымын пайдаланады. NCTC басқа құқық қорғау органдарымен серіктес болып, авиакомпаниялардың жолаушылар тізімдері, ұйымдардың мәліметтер базасы және әлеуметтік медиа деректері сияқты әр түрлі ақпарат көздерінен ақпарат жинайды және талдайды.

Тағы бір мысал-киберқылмыспен күресу үшін ақпараттық-аналитикалық қолдауды қолдану. Федералды тергеу бюросында (FBI) киберқылмыстарды талдаумен айналысатын және кибершабуылдарды тергеуге көмектесетін арнайы орталық бар. Сарапшылар қауіпсіздік осалдықтарын анықтау, шабуылдардың сипаты мен ауқымын анықтау және күдікті әрекеттерді анықтау үшін әртүрлі деректерді талдау құралдарын пайдаланады.

Сондай-ақ, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету қылмыстарды, соның ішінде сериялық қылмыстарды тиімдірек тергеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Мысалы, сарапшылар күдіктіні анықтауға көмектесетін операнд модусындағы, құрбандардағы және қылмыс орындарындағы ұқсастықтарды анықтау үшін қылмыс дерекқорларын пайдалана алады.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық сүйемелдеу АҚШ-тағы және әлемнің басқа елдеріндегі құқық қорғау органдары үшін маңызды құрал болып табылады. Деректерді талдаудың заманауи технологиялары мен әдістерін қолдану арқылы құқық қорғау органдары қылмыспен тиімді күресіп, қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғай алады.

АҚШ-тағы сотқа дейінгі тергеу органдары өз жұмысында ақпараттық-аналитикалық қолдауды белсенді қолданады. Мысалы, Федералды тергеу бюросында (FBI) деректерді талдаумен және жедел және сотқа дейінгі іс-шараларға ақпараттық қолдау көрсетумен айналысатын аналитика бөлімі бар. Есірткіге қарсы күрес агенттігі (DEA) өз жұмысында ақпараттық-аналитикалық қолдауды белсенді қолданады.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте және қоғамдағы қауіпсіздікті қамтамасыз етуде маңызды құрал болып табылады. АҚШ пен әлемнің басқа елдеріндегі құқық қорғау органдары өз жұмысының тиімділігін арттыру және қоғамдық қауіпсіздікті қорғау үшін Деректерді талдаудың заманауи технологиялары мен әдістерін белсенді қолданады.

Алайда, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету құпиялылық пен құпиялылық құқықтарын бұзу сияқты белгілі бір этикалық мәселелерді тудыруы мүмкін екенін атап өткен жөн. Сондықтан құқық қорғау органдары дербес деректерді өңдеу және пайдалану саласындағы заңдар мен нормаларды қатаң сақтауы тиіс.

Сонымен қатар, ақпараттық-аналитикалық қолдауды тиімді пайдалану тек техникалық құзыреттілікті ғана емес, сонымен қатар деректерді дұрыс түсіндіре алатын және осы мәліметтер негізінде негізделген шешімдер қабылдай алатын талдаушылардың жоғары біліктілігін қажет ететіндігін ескеру қажет. Сондықтан, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тиімділігі мен сенімділігін қамтамасыз етудегі маңызды фактор кадрларды үздіксіз оқыту және дамыту болып табылады.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету АҚШ-тағы құқық қорғау органдарының жұмысының ажырамас бөлігі болып табылады. Деректерді талдаудың заманауи технологиялары мен әдістерін қолдана отырып, олар қылмыспен тиімді күресіп, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғап, қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз ете алады. Алайда, азаматтардың заңдары мен құқықтарының сақталуын қамтамасыз ету, сондай-ақ осы салада жұмыс істейтін талдаушылардың біліктілігінің жоғары деңгейін қолдау қажет.

Сондай-ақ, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету тек сотқа дейінгі тергеуде ғана емес, сонымен қатар сот процесінде айыптауларды растау немесе қорғаныс дәлелдерін жоққа шығару үшін де қолданыла алатынын атап өткен жөн. Мұндай жағдайларда, талдаушылар сотқа шешім қабылдауға көмектесетін деректердегі заңдылықтар мен себеп-салдарлық байланыстарды анықтау үшін статистикалық талдау, модельдеу, Машиналық оқыту және басқаларын қоса, деректерді талдаудың әртүрлі әдістерін қолданады.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстық жағдайды болжау және қылмыстың алдын алу стратегияларын әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Сарапшылар белгілі бір аймақтағы қылмыстық жағдай туралы деректерді талдай алады, қылмыс түрлерін және олардың сипаттамаларын анықтай алады және осы мәліметтер негізінде қылмыстың

алдын алу шараларын жасай алады, мысалы, қосымша бақылау камераларын орнату немесе белгілі бір ауданда патрульдік машиналардың санын көбейту.

Ақырында, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау жүйесіндегі осалдықтарды анықтау және оларды жою шараларын әзірлеу үшін пайдаланылуы мүмкін. Мысалы, сарапшылар тұтқындардың саны, ұстау шарттары және түрмелер мен түрме жүйелеріндегі басқа параметрлер туралы деректерді талдай алады және осы мәліметтер негізінде тұтқындарды ұстау және оналту шарттарын жақсарту шараларын ұсына алады.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қолдау АҚШ-тағы құқық қорғау органдарының қызметінде маңызды рөл атқарады, бұл оларға қылмыспен тиімді күресуге, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға және қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бұдан басқа, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету терроризм, киберқылмыс, мемлекеттік қауіпсіздікті бұзу және т.б. сияқты ұлттық деңгейдегі қауіпсіздік тәуекелдері мен қатерлеріне талдау жүргізу үшін пайдаланылуы мүмкін. Сарапшылар ықтимал қауіптерді анықтау және олардың алдын алу шараларын әзірлеу үшін Деректерді талдаудың әртүрлі әдістерін, соның ішінде әлеуметтік медианы талдауды, телекоммуникация арналарын бақылауды және т.б. пайдалана алады.

1,3 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің негізгі әдістері

Сондай-ақ ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қаржылық алаяқтықтарды анықтау, ақшаны жылыстату, бәсекелестік туралы заңдарды және басқа да құқықтық нормаларды бұзу мақсатында ұйымдар мен корпорациялардың қызметін талдау үшін пайдаланылуы мүмкін. Сарапшылар компаниялардың қызметіне талдау жүргізу және ықтимал бұзушылықтарды анықтау үшін әртүрлі деректер көздерін, соның ішінде қаржылық есептерді, компаниялар туралы мәліметтер базасын және басқаларын пайдалана алады.

Алайда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету белгілі бір этикалық мәселелерді тудыруы және жеке деректерді қорғау мен құпиялылыққа қатысты қоғамның алаңдаушылығын тудыруы мүмкін екенін атап өткен жөн. Сондықтан деректерді жинау және өңдеу саласындағы заңдар мен этика нормаларының сақталуын қамтамасыз ету, сондай-ақ азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қорғалуына кепілдік беру маңызды.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдарының қызметінде маңызды құрал болып табылады және қылмыспен және ұлттық деңгейдегі қауіпсіздік қатерлерімен неғұрлым тиімді күресуге ықпал етеді. Алайда, деректерді жинау және өңдеу саласындағы заңдар мен этика нормаларының сақталуын қамтамасыз ету, сондай-ақ азаматтардың құқықтары мен бостандықтарының қорғалуына кепілдік беру қажет.

Қылмыстық процесті цифрландыру мемлекет пен қылмыстық процеске қатысушылардың уақыты мен қаржылық шығындарын үнемдеуге мүмкіндік береді, тергеп-тексеру мерзімдерін қысқартуға және санкцияларды алуға, бұрмалау тәуекелдерін төмендетуге ықпал етеді, ашықтықты қамтамасыз етеді және сотқа дейінгі тергеп-тексеру мен қылмыстық процестің сапасын жақсартады.

ҚР сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының, сондай-ақ басқа да мемлекеттік органдардың қызметі электрондық форматта жүзеге асырылады, бұл формат біздің еліміздің аумағында алғаш енгізілді және одан әрі жетілдіруді қажет етеді.

Қазіргі әлемде ақпараттық цифрлық технологиялардың дамуымен интернет кеңістігі саласында жаңа қылмыстар жасалуда. Оларды тергеудің күрделілігіне және қызыл таспа көріністеріне байланысты бұл қылмыстар ашылмай, аяқталу мәресіне дейін жеткізілмейді. Қалыптасқан жағдай салдарынан қылмыскерлер жаңа қылмыстық құқық бұзушылықтар жасауды жалғастырады.

ҚР Ішкі істер министрлігінің (*бұдан әрі – ИМ*) статистикалық деректері бойынша 2020 жылы республикамызды 14 000 интернет-қылмыс тіркелген. 2021 жылы бұл көрсеткіш 21 000 асты [7].

Осы бағытта ҚР құқық қорғау органдары, сонымен қатар басқа да дамыған мемлекеттер осы санаттағы қылмыстың жолын кесу, тергеу бойынша жұмыстар жүргізуде. Теріс құбылыс ретінде қылмыс әрқашан азаматтардың құқықтары мен бостандықтарына, сондай-ақ заңмен қорғалатын қоғам мен мемлекеттің мүдделеріне елеулі және орасан зор қатер мен залал әкеледі. Беделді криминолог И.И. Карпец жазғандай, 2021 жылы туған күнінен бастап бір ғасыр «қылмыс — бұл кез-келген формацияға тән және қоғамдық ағзаның тірі ұлпасына енетін мәңгілік құбылыс» [8].

Бағалаудың біртұтастығын атап, қылмысты талдаудың маңыздылығы туралы заң ғылымдарының докторы, профессор, РСФСР еңбек сіңірген заңгері А.И. Долгова бірнеше рет жазды [9]. Қылмысқа қарсы іс-әрекеттің ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етілуін оның бастапқы, әрі қажетті элементі ретінде қарастырады. Сондықтан қылмыстың жай-күйін сапалы, уақтылы және сенімді талдау мәселелері біздің ойымызша, маңызды санатқа жатады. Бұл өз кезегінде ғылыми және практикалық қызығушылық тудырады. Қылмыстың жай-күйін талдауды белгілі бір дәрежеде барлық құқық қорғау органдары өз құзыреті шегінде орындайды, бірақ олардың арасында прокуратура ерекше орын алады.

Прокуратура туралы Заңның 4-бабына сәйкес прокуратура заңда белгіленген шекте мынадай міндеттерді: 1) адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, заңды тұлғалардың, қоғам мен мемлекеттің заңды мүдделерін қорғауды және қалпына келтіруді; 2) заңдылықты бұзуды, оларға ықпал ететін себептер мен жағдайларды, сондай-ақ олардың зардабын анықтауды және жоюды; 3) құқық қорғау органдарының және өзге де мемлекеттік органдардың заңдылықты, құқық тәртібін және қылмысқа қарсы

күресті қамтамасыз ету жөніндегі қызметін үйлестіруді; 4) заңда және ҚР Президентінің актілерінде айқындалған өзге де міндеттерді жүзеге асырады [10].

ҚР Қылмыстық кодексінің 2-бабына сәйкес осы Кодекстің міндеттері: адамның және азаматтың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін, меншікті, ұйымдардың құқықтары мен заңды мүдделерін, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті, қоршаған ортаны, ҚР-ның конституциялық құрылысы мен аумақтық тұтастығын, қоғам мен мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін қоғамға қауіпті қолсұғушылықтан қорғау, бейбітшілік пен адамзат қауіпсіздігін сақтау, сондай-ақ қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады [11].

Сотқа дейінгі тергеу органдарының қылмыстық-құқықтық статистика мәліметтері көрсетіп отырғандай, қылмыстық құқық бұзушылықтарды ашуға, кінәлі адамдарды әшкерелеуге көбірек көңіл бөледі. ҚР-сында мемлекеттік органдардың ақпараттық-талдамалық қызметін жетілдіру мемлекеттік органдардың бірыңғай ақпараттық-талдамалық ортасын құруды үйлестіру жөнінде ұсыныстар әзірлеу үшін жұмыс тобын құру туралы ҚР Премьер-Министрінің 2012 жылғы 29 желтоқсандағы № 238-ө өкімінің негізінде жүзеге асырылады [12].

Қылмысты талдаудағы ақпараттық технологиялардың ең перспективалы бағыты, біздің ойымызша, жасанды интеллект негізінде бағдарламаларды әзірлеу және енгізу болып табылады. Олар қылмыс туралы деректердің үлкен көлемін жедел өңдей алады, сонымен бірге әр түрлі шашыраңқы немесе әлсіз байланысқан көздерден келетін құрылымдалған және құрылымданбаған ақпарат болып табылады.

Ресей Федерациясының мемлекеттік органдарында қазіргі заманғы аналитикалық бағдарламалар қолданылады, мысалы: визуализация мен теңдеу арқылы үлкен көлемдегі деректерді талдау мүмкіндігі бар «стандартты» операциялық басқару жүйесі. Бағдарламалық кешен жедел басқару жүйесі Эталон (*бұдан әрі – жүйе*) - құжат айналымы, мониторинг және жедел талдау, жағдайды болжау, қызметкерлердің қызметін ұйымдастыру және олардың жұмыс тиімділігін бағалау функцияларын автоматтандыратын бағдарламалық қамтамасыз ету. Аталған басқару жүйесі Ресей Федерациясының мемлекеттік органдарында кеңінен қолданылуда [13].

Қазақстанда интернет-алаяқтық фактілерінің саны артып келеді. 2022 жылдың басынан бері 17,5 мың қылмыс тіркелді. Бұл туралы 14 қарашада өткен брифингте ҚР ІІМ Криминалдық полиция департаментінің киберқылмысқа қарсы күрес орталығының бастығы Рүстем Дүйсетаев мәлімдеді. Алаяқтардың әрекеті нәтижесінде азаматтарға Жыл басынан бері 15 млрд теңге көлемінде залал келтірілді. Интернеттегі сауда әлі де ең көп таралған әдіс болып қала береді. Алты айда алты мыңға жуық алаяқтық жасалды, - деді Дүйсетаев. Осы бағытта ҚР құқық қорғау органдары, сонымен қатар басқа да дамыған

мемлекеттер осы санаттағы қылмыстың жолын кесу, тергеу бойынша жұмыстар жүргізуде. [14]

ҚР құқықтық бағыттағы бағдарламалық құжаттарда цифрлық технологияларды пайдаланудың өзектілігі де атап өтіледі. Мәселен, Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясатының тұжырымдамасы қылмыстық процеске ақпараттық және цифрлық технологияларды енгізу процесін жалғастыру, оның ішінде алқабилердің тізімдерін қалыптастыруды "цифрландыру" міндетін қояды. Бұдан басқа, ұлттық құқықты дамыту бағыттарының бірі құқық бұзушылықтардың кез келген нысандарына қарсы күрестің және олардың алдын алудың инновациялық және цифрлық технологияларын пайдалана отырып, әдістер мен әдістерді одан әрі арттыруды жалғастыру қажеттілігі атап өтіледі. [15]

Жалпы қылмыстардың көптігі оларды ашу мен тергеуге тікелей әсер етеді. Сол себепті сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық – талдамалық қамтамасыз ету, жетілдіруді, тергеу сапасын жақсартуды қажет етеді. Сол себепті ҚР аумағында ПМ тергеу органдарының қызметін ақпараттық – талдамалық қамтамасыз ету орталықтарын құру қажет. Олар әр қылмыстық іс бойынша тез арада қажетті ақпарат алуға қызмет атқаруы тиіс.

Тергеу органдарының ақпараттық-талдамалық қызметі мыналарды қамтиды: сараптамалық бөлімшелер, әр түрлі мекемелер мен алдын ала тергеу органдарының өзара іс-қимылын қамтамасыз ету мақсатында қылмыстық-құқықтық, қылмыстық-процестік және тактикалық шешімдер қабылдау үшін қажетті дәлелдемелік және бағдарлаушы ақпаратты сақтау, жүйелеу, талдау (осылайша анықтау, қылмыстық іс-әрекет туралы мәліметтерді жинақтау және жүйелеу, оның қазіргі жағдайдағы өзгерістері уақтылы жүргізуге мүмкіндік береді, жедел-іздістіру іс-шаралары (бұдан әрі – Қылмыс жасаудың барлық сатыларында алдын алу шараларын жүзеге асыру және аналитикалық қызмет негізінде тергеу әдістемелерін әзірлеуді жүзеге асыру. [16].

Қылмысқа қарсы іс-әрекеттің ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етілуін оның бастапқы, әрі қажетті элементі ретінде қарастырады. Сондықтан қылмыстың жай-күйін сапалы, уақтылы және сенімді талдау мәселелері біздің ойымызша, маңызды санатқа жатады. Бұл өз кезегінде ғылыми және практикалық қызығушылық тудырады. Қылмыстың жай-күйін талдауды белгілі бір дәрежеде барлық құқық қорғау органдары өз құзыреті шегінде орындайды, бірақ олардың арасында прокуратура ерекше орын алады.

Прокуратура туралы ҚР Конституциялық Заңының 11-бабына сәйкес прокуратура органдарының ведомствосы: 1) мемлекеттік құқықтық статистиканы қалыптастыруды және арнайы есепке алуды жүргізуді; 2) құқықтық статистика және арнайы есепке алу субъектілері беретін мемлекеттік құқықтық статистика және арнайы есепке алу мәліметтерінің тұтастығын, объективтілігін, анықтығын, жеткіліктілігін қадағалауды, сондай-ақ осы саладағы ақпаратты жинау, тіркеу, өңдеу, жинақтау, жиынтықтау және

сақтау әдістемесін айқындауды; 3) қылмыстық істерді тергеп-тексеру, әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша іс жүргізу, Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген мемлекеттік бақылау және қадағалау нысандарын тіркеу және есепке алу процестеріне ақпараттық-коммуникациялық технологияларды ендіруді; 4) Қазақстан Республикасының заңдарында және Қазақстан Республикасы Президентінің актілерінде көзделген өзге де функциялар мен өкілеттіктерді жүзеге асырады. [17].

Қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды қоғам өмірінің барлық салаларына, атап айтқанда, құқық қорғау қызметіне қарқынды енгізу сатысында. Украина мемлекеті осы процестерден тыс қалмай тыйымды жұмысты үйлестіру үстінде. Бұл бағытта әртүрлі ақпараттық-іздігіру жүйелері, Дерекқор базалары мен банктері, электрондық құжат айналымы жүйелері құрылып, табысты пайдаланылуда. Қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне әртүрлі жедел және қызметтік міндеттерді тиімді орындауға ықпал ететін көп мақсатты анықтамалық, аналитикалық және статистикалық ақпарат алуға мүмкіндік береді.

Қарқынды заман жағдайында құқық қорғау қызметкерлері үшін өзекті, сенімді және толық ақпаратты уақтылы білу олардың тиімді қызметінің өте маңызды элементі болып табылады. Сондықтан қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар заң ғылымында берік орнығып қана қоймай, сонымен қатар жаңа салалар мен құқық институттарының пайда болуына ықпал етіп, қоғамның құқықтық өміріне тікелей әсер тигізуде. Компьютерлік технологиялар қызметкерлер үшін таптырмайтын тиімді құралы, сондай-ақ ұйым жұмысын жетілдірудің негізгі әдісі болып табылады. Қазіргі заманғы құқықтық қызмет ақпараттық процестерді сауатты ұйымдастырумен, заманауи ақпараттық технологияларды игерумен және қолданумен тығыз байланысты болып келеді.

Қазір жұмыс тиімділігі компьютерлік бағдарламаны қаншалықты жетік меңгергені арқылы өте жиі анықтайды. Компьютер маманның негізгі жұмыс құралы болды деп айтуға болады.

Қылмыспен күрес әртүрлі мемлекеттік органдармен, қоғамдық ұйымдармен, азаматтармен кең көлемде жүзеге асырылады. Бұл қызметте әсіресе маңызды рөл құқық қорғау органдарына тиесілі, олар үшін қылмысқа қарсы күрес негізгі функция болып табылады.

Бүгінгі таңда құқық қорғау органдары қызметінің тиімділігі техникалық жарақтандыруға байланысты. Атап айтқанда, есептеу техникасы Украинаның Ұлттық полиция органдарының практикалық қызметіне кеңінен енгізілуде, жергілікті желілер, заманауи қуатты дербес компьютерлермен және мәліметтер базасымен жабдықталған автоматтандырылған жұмыс орындары құрылуда. Мұның бәрі қызметкерлерді бірқалыпты, баяу операциялардан босатуға, әртүрлі мәселелерді шешуде оңтайлы шешімдерді табуға көмектесіп,

процестерді тереңірек зерттеуге, оларды егжей-тегжейлі қарастыруға, әртүрлі ақпаратты бір уақытта өңдеу кезінде өзара байланыс пен тәуелділіктің көптеген фактілерін бір уақытта қарастыруға мүмкіндік береді. Есептеу техникасын пайдалану нақты міндеттерді қоюға да, оларды шешудің оңтайлы әдістерін таңдауға да жаңаша қарауға мүмкіндік береді.

Айта кету керек, Украинаның ПМ 45 жыл ішінде жедел-іздігі және ақпараттық-анықтамалық мақсаттағы әртүрлі ақпараттық және ақпараттық-телекоммуникациялық жүйелерді қолдануда айтарлықтай тәжірибе жинады. Украина ПМ ақпараттық технологиялар департаменті Қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу, оларды анықтау, жолын кесу, ашу және тергеу, қылмыстық құқық бұзушылық жасаған адамдарды іздігі бойынша Ұлттық полиция органдарының практикалық қызметіне ақпараттық қолдау көрсететін, көп мақсатты статистикалық, аналитикалық және анықтамалық ақпарат беретін ақпараттық қамтамасыз ету жүйесін құрды және үнемі жетілдіріп отырады.

Белгілі бір мәселелерді шешу үшін компьютерлік технологияларды пайдалану олардың негізгі сипаттамаларын, мүмкіндіктерін, құрылымын және жұмыс принципін, сондай-ақ оларды дұрыс пайдалану үшін тұрақты дағдылардың болуын білген жағдайда ғана мүмкін. Компьютерлік технологияны, атап айтқанда, дербес компьютерді, заманауи стандартты және қолданбалы бағдарламалық жасақтаманы білу, оларды практикалық қызметте шебер пайдалану – бұл уақыт талабы. Сондықтан жан-жақты компьютерлік сауаттылыққа ие болу, ПМ және Ұлттық полиция органдары қызметкерлерінің жалпы ақпараттық мәдениетін арттыру өзекті міндет болып табылады.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, қоғамның, оның ішінде құқық қорғау органдарының өсіп келе жатқан цифрландыру жағдайында білім беру процесінің басты мақсаты – ҚР-ның құқық қорғау органдары курсанттарына, студенттеріне, тыңдаушыларына, мемлекеттік құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне информатика және есептеу техникасы, құқық қорғау органдарын ақпараттық қамтамасыз ету бойынша осындай арнайы білім, дағдылар мен практикалық дағдыларды беру деп қорытынды жасауға болады. Олар өздерінің жедел-қызметтік іс-әрекетінде компьютерлік техника мен қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды одан әрі игеру мен тиімді пайдаланудың берік іргетасын қалар еді.

Украинадағы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-аналитикалық қолдауды Украина ПМ, Украина Бас прокуратурасы және басқа құқық қорғау органдарының арнайы бөлімшелері жүзеге асырады.

Мұндай қызметтің басты мақсаты - қылмыстарды тергеу кезінде келіп түскен ақпаратқа жедел талдау жасау, сондай-ақ тергеу органдарына дұрыс шешімдер мен іс-әрекеттер жасау үшін уақтылы және сенімді ақпарат беру.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету аймақтағы қылмыстық жағдай туралы ақпаратты жинау және талдау, қылмыстың тенденциялары мен ерекшеліктерін анықтау, оның алдын алу және онымен күресу шараларын әзірлеу сияқты міндеттерді қамтиды.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету шеңберінде қылмыстық қызметтің жаңа нысандары мен әдістерін анықтауға, сондай-ақ онымен күресу бойынша қабылданатын шаралардың тиімділігін бағалауға бағытталған арнайы зерттеулер жүргізіледі.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қолдау Украинадағы сотқа дейінгі тергеу органдары қызметінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады, бұл қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға және азаматтардың құқықтары мен мүдделерін қорғауға мүмкіндік береді.

Украинада сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мамандандырылған мәліметтер базасын, Ақпараттық жүйелерді, бағдарламалық жасақтаманы және аналитикалық әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылады. Деректер әртүрлі әдістер арқылы жиналады және өңделеді, соның ішінде статистикалық деректерді талдау, сараптамалық бағалау және болжау әдістерін қолдану, математикалық модельдерді қолдану және т. б.

Украинадағы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету негізгі бағыттарының бірі-сотқа дейінгі тергеу органдары мен басқа да құқық қорғау органдарының мәліметтерін біріктіретін бірыңғай ақпараттық жүйені құру. Бұл қылмыстарды тергеу кезінде үйлестіру мен жеделдікті жақсартуға мүмкіндік береді.

Украинадағы сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді қолдаудың маңызды аспектісі халықаралық ұйымдармен және басқа елдердің құқық қорғау органдарымен ынтымақтастық болып табылады. Бұл ақпарат пен тәжірибе алмасуға, қылмыспен тиімді күресу үшін озық технологиялар мен әдістерді қолдануға мүмкіндік береді.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету басты міндеттерінің бірі ақпаратқа жедел қол жеткізуді қамтамасыз ету болып табылады. Ол үшін қажетті ақпаратты тез табуға және талдауға мүмкіндік беретін арнайы ақпараттық жүйелер мен мәліметтер базасы қолданылады.

Мұндай жүйенің бір мысалы - Украинада құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық қолдауды қамтамасыз ету үшін қолданылатын "Қырым формасы" автоматтандырылған ақпараттық жүйесі. Осы жүйе шеңберінде қылмыстық құқық бұзушылықтар, қылмыстық топтар мен жекелеген қылмыскерлер, сондай-ақ құқық қорғау органдары қызметінің нәтижелері туралы деректер жиналады және талданады.

Бұдан басқа, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету талдамалық әдістер мен технологияларды пайдалануды да қамтиды. Мысалы, мұндай қамтамасыз ету аясында элеуметтік желілерді талдау, үлкен көлемдегі деректерді талдау жүргізіледі, Машиналық оқыту және жасанды интеллект әдістері қолданылады.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету маңызды элементі ақпараттың құпиялылығын және

дербес деректерді қорғауды қамтамасыз ету болып табылады. Ол үшін арнайы шаралар мен технологиялар қолданылады, мысалы, деректерді шифрлау, ақпаратқа қол жеткізуді бақылау және т. б.

Осылайша, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету олардың жұмысының ажырамас бөлігі болып табылады. Бұл қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді

Сонымен қатар, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдарының жұмыс процестерін оңтайландыруға және қылмыстарды тергеуге қажетті уақытты қысқартуға мүмкіндік береді. Бұл әсіресе қылмыстық іс-әрекет күрделене түсетін және жалтаратын және технология барған сайын жетілдірілетін заманауи жағдайларда өте маңызды.

Сонымен қатар, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күрестің құрамдас бөліктерінің бірі ғана екенін ескеру қажет. Оны пайдалану қылмыспен күреске қатысты барлық мәселелерді толық шешуге кепілдік бермейді және қылмыстың алдын алуға және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған басқа шаралар мен әдістерді алмастыра алмайды.

Осылайша, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қолдау Украинадағы қылмысқа қарсы күресте маңызды рөл атқарады. Бұл құқық қорғау органдары қызметінің тиімділігін арттыруға, қылмыстарды тергеуге қажетті уақытты қысқартуға және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Алайда, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қолдауды сәтті пайдалану үшін құқық қорғау қызметі саласында білімі ғана емес, сонымен қатар деректердің үлкен көлемін талдай алатын және заманауи ақпараттық технологияларды қолдана алатын білікті мамандардың болуы қажет.

Украинада құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қолдау саласында жұмыс істеуге кадрлар дайындайтын мамандандырылған оқу орындары бар. Бұдан басқа, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің ақпараттық-талдамалық қызмет саласындағы біліктілігін арттыруға бағытталған бірқатар бағдарламалар мен жобалар бар.

Мұндай бағдарламалар мен жобалардың кейбірін Еуропалық Одақ сияқты халықаралық ұйымдар қаржыландырады. Осындай бағдарламалар шеңберінде оқыту семинарлары, тренингтер және мастер-кластар өткізіледі, онда құқық қорғау органдарының қызметкерлері құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету саласында жұмыс істеу үшін қажетті білім мен дағдыларды алады.

Сонымен қатар, ақпаратты тиісті шенеуніктерге ғана қол жетімді және тарап кетпеуі үшін оны дұрыс сақтау мен өңдеуді қамтамасыз ету маңызды.

Украинада сотқа дейінгі тергеу органдарында ақпаратты жинауды, сақтауды және өңдеуді реттейтін бірқатар заңнамалық актілер бар. Мысалы, Украинаның «Дербес деректер туралы» Заңы және Украинаның «Ақпараттық-телекоммуникациялық жүйелердегі ақпаратты қорғау туралы» Заңы. Сонымен қатар, ақпаратты сақтау және өңдеу ережелерін белгілейтін құқық қорғау органдарының ішкі нормативтік актілері бар.

Ақпараттық-талдамалық қызметтің этикалық аспектілерін де ескеру қажет. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері өздері алған ақпаратты тек заңда белгіленген рәсім шеңберінде ғана пайдалануға болатындығына, сондай-ақ азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын ескеру қажет екендігіне дайын болуға тиіс.

Осылайша, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қолдау Украинадағы қылмыспен күресудің маңызды құралы болып табылады. Бұл құралды сәтті пайдалану үшін білікті мамандардың, заманауи ақпараттық технологиялардың және тиісті заңнамалық реттеудің болуын қамтамасыз ету қажет. Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қызметтің этикалық аспектілерін ескеру және ақпаратты дұрыс сақтау мен өңдеуді қамтамасыз ету қажет.

2020 жылы біздің планетамызға әсер еткен денсаулық дағдарысынан кейін әлем түбегейлі өзгерді, миллиондаған адамдар қаза тауып, жаһандық қауіпсіздік мәселелері адамзаттың өмір сүруі үшін өте маңызды болды. Сондықтан БҰҰ мен ДДҰ-ның басты міндеті әлемнің әртүрлі елдері мен үкіметтерінің қолдауымен әлемдік деңгейде қадағалау, қауіпсіздікті қамтамасыз ету және қорғау функцияларын бір жоғары органда біріктіру мақсатында қауіпсіздік және гуманитарлық әл-ауқат жөніндегі Дүниежүзілік ұйымды құру болды. «Атлант-Тынық мұхиты келісімі» аясында қабылданған осы орган жарғысының негізгі ережелері төменде келтірілген:

1. Автоматты орталықтандырылған жүйе, барлық қауіпсіздік жүйелерінің деректері және әртүрлі елдердің барлау қызметтері арқылы біріктіру.

2. Тармақтың мақсаты-кез келген зорлық-зомбылықтың алдын алуға, сондай-ақ әлемдік қауіпсіздік жүйесіндегі кез келген ақауларды болдырмауға көмектесетін нақты уақыт режимінде ашық және ашық ақпарат алу. Соғыстар аяқталды.

3. Орталық жүйемен байланыс жасай отырып, жасанды интеллект арқылы бүкіл әлем бойынша зорлық-зомбылыққа әкелетін әдеттерді, әдет-ғұрыптар мен тәжірибелерді, мінез-құлық пен ойларды бақылайтын және талдайтын робот-полиция жүйесін енгізу. Бұл полицейлер әр аймақтың негізгі нүктелерінде орналасады.

Әр түрлі деңгейдегі үкіметтердің орталық жүйесімен (жергілікті, аймақтық, федералды), сондай-ақ кез-келген түрдегі қылмыстардың алдын алу үшін тиісті деңгейдегі «роботталмаған» полициямен ескерту.

Адамзатқа қауіп төндіретін заттар мен препараттарды сатып алу және сату туралы ақпаратты бақылау үшін бүкіл әлем бойынша әртүрлі денсаулық сақтау қызметтерімен орталық жүйе арқылы байланыс.

Пандемияға және адамзаттың жойылуына әкелуі мүмкін аурулардың алдын алу және жою үшін вакциналар мен дәрі-дәрмектер туралы нақты уақыт режимінде ақпарат алмасу.

Полиция роботтары жердегі немесе әуедегі бақылау функциясымен жабдықталуы мүмкін (кейде екеуі де). Әлем өзгерді, жекелеген елдердің мүдделері басымдыққа ие болмады. Қазір бірінші кезектегі міндет — бүкіл планетамыздың тұрғындарының әл-ауқаты мен денсаулығын сақтау...

Қорытындылай келе, сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күрестің маңызды құралы болып табылатындығын атап өтуге болады. Оны пайдалану құқық қорғау органдары қызметінің тиімділігін арттыруға, қылмыстарды тергеуге қажетті уақытты қысқартуға және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Алайда, ақпараттық-аналитикалық қолдауды сәтті пайдалану үшін құқық қорғау саласындағы білімі ғана емес, сонымен қатар деректердің үлкен көлемін талдай алатын және заманауи ақпараттық технологияларды қолдана алатын білікті мамандар қажет.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі әртүрлі құқық қорғау органдары мен басқа да мемлекеттік ұйымдардың бірлескен жұмысын қамтамасыз ету болып табылады. Бұл ақпаратты неғұрлым толық және тиімді жинауға және талдауға, сондай-ақ қылмыскерлерді ұстау бойынша үйлестірілген операцияларды жүргізуге мүмкіндік береді.

Бұл тұрғыда әртүрлі ұйымдар арасында ақпарат алмасуға мүмкіндік беретін ақпараттық жүйелер маңызды рөл атқарады. Қазіргі уақытта Украинада әртүрлі құқық қорғау органдары арасында ақпарат алмасуға мүмкіндік беретін «сотқа дейінгі тергеу органдары» бірыңғай автоматтандырылған ақпараттық жүйесі жұмыс істейді.

Сонымен, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің негізгі әдістері бұл – ИМ құрылымындағы ақпараттық-талдамалық қызмет, қызметте қолданыста жүрген планшеттер дерекқор базаралы, ақпараттық жүйелер. Алайда, сол аналитика қызметтері тергеу органдарымен тығыз және жылдам өзара іс-әрекет жасау қажет.

АҚПАРАТТЫҚ-ТАЛДАМАЛЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ, ҚЫЗМЕТТІҢ БІР ТҮРІ РЕТІНДЕ

2.1 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету, арнайы бір қызмет ретінде

Сотқа дейінгі тергеуді ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстар мен олардың қатысушыларын анықтау мақсатында ақпаратты жинауға, өңдеуге және талдауға көмектесетін әртүрлі әдістер мен технологияларды қамтиды. Төменде сотқа дейінгі тергеу органдары қолданатын АТҚ-ің негізгі әдістері келтірілген:

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық сүйемелдеудің маңызды аспектісі құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне қажетті ақпаратқа тез қол жеткізуге және оны өңдеуге мүмкіндік беретін мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді әзірлеу және енгізу болып табылады. Мұндай бағдарламалық өнімдер, мысалы, бейнебақылау, бетті тану, дыбыс және т.б. жүйелерін қамтуы мүмкін, бұл тергеу тиімділігін жақсартуға және дәлелдер базасының сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қолдаудың маңызды аспектісі өңделетін ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және оны рұқсатсыз кіруден және тарап кетуден қорғау болып табылады. Ол үшін мамандандырылған техникалық құралдарды енгізу және құпия ақпаратпен жұмыс істеудің тиісті рәсімдері мен ережелерін әзірлеу қажет.

Осылайша, сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-аналитикалық қолдау қылмысқа қарсы күресте және тергеу процесін жеделдетуге және жақсартуға, оның тиімділігі мен дәлдігін арттыруға, сондай-ақ құпия ақпаратты қорғауды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін әділеттілікті қамтамасыз етуде маңызды құрал болып табылады.

Сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-аналитикалық қолдаудың маңызды аспектісі сонымен қатар ақпаратты жинаумен және талдаумен айналысатын басқа органдармен және құрылымдармен өзара әрекеттесу болып табылады, мысалы, Ішкі істер министрлігі, Ұлттық қауіпсіздік комитеті және т.б. бұл қылмысқа қарсы күресте күш біріктіруге және болып жатқан оқиғалардың толық және дәл көрінісін алуға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қолдаудың тағы бір маңызды аспектісі құқық қорғау органдарының қызметкерлерін ақпаратпен жұмыс істеудің заманауи әдістеріне және мамандандырылған бағдарламалық өнімдерді пайдалануға үйрету болып табылады. Ол үшін қызметкерлерге өз жұмысында заманауи технологияларды тиімді пайдалануға мүмкіндік беретін арнайы тренингтер мен біліктілікті арттыру курстары өткізілуі мүмкін.

Соңында, сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-талдамалық сүйемелдеу үнемі дамып, жетілдіріліп отыратын үздіксіз және серпінді процесс

болып табылатынын атап өткен жөн. Сондықтан қолданылатын әдістер мен технологиялардың тиімділігін талдау және бағалау бойынша тұрақты жұмыс жүргізу, сондай-ақ жаңа инновациялық шешімдерді енгізу және жұмыстың жаңа әдістемелерін әзірлеу қажет.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді дамытудың негізгі бағыттарының бірі ақпаратты жинау, сақтау және өңдеу процестерін автоматтандыру және оңтайландыру болып табылады. Ол үшін ақпаратты жинау және өңдеу процестерін автоматтандыруға мүмкіндік беретін, сондай-ақ ақпаратты рұқсатсыз кіруден қорғауды қамтамасыз ететін әртүрлі бағдарламалық өнімдер әзірленеді және енгізіледі.

Ақпараттық-талдамалық қолдаудың маңызды аспектісі сонымен қатар жаппай деректерді талдау және қылмыстық әрекетті көрсетуі мүмкін заңдылықтар мен трендтерді анықтау үшін машиналық оқыту алгоритмдерін қолдану болып табылады. Ол үшін деректерді талдау процесін автоматтандыруға және бір қарағанда көрінбейтін жасырын байланыстар мен үлгілерді анықтауға мүмкіндік беретін әртүрлі аналитикалық құралдар қолданылады.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қолдаудың маңызды аспектісі тергеу және қылмыскерлерді жауапқа тарту процесінде қолданылатын аналитикалық баяндамалар мен басқа да құжаттамаларды сапалы дайындауды қамтамасыз ету болып табылады. Ол үшін әртүрлі деректер түрлерімен, аналитикалық әдістермен және құралдармен жұмыс істеу дағдыларын, сондай-ақ ақпаратты дұрыс құрылымдау және ұсыну қабілетін дамыту қажет.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді дамытудың маңызды бағыты басқа елдермен және халықаралық ұйымдармен, оның ішінде ақпарат алмасу және трансұлттық қылмыспен бірлескен күрес бойынша ынтымақтастықты дамыту болып табылады. Ол үшін халықаралық деңгейде халықаралық ынтымақтастық пен күш-жігерді үйлестіруді дамыту, сондай-ақ әлемдік аренада қылмыспен тиімді күресу үшін Деректерді талдаудың жаңа технологиялары мен әдістерін қолдану қажет.

Ашық ақпарат көздерін талдау. Бұл әдістің негізі газеттер, журналдар, сайттар, әлеуметтік желілер және көпшілікке қолжетімді басқа ресурстар сияқты ашық көздерден ақпаратты жинау және талдау болып табылады. Бұл жаңа фактілерді анықтауға және күдіктілердің әрекеттері туралы білуге көмектеседі.

Ақпаратты жинау және өңдеу. Бұл әдіс сауалнамалар, сұхбаттар, сауалнамалар және т.б. сияқты ақпаратты жинаудың әртүрлі әдістерін қолдануды, сондай-ақ алынған деректерді өңдеуді және жүйелеуді қамтиды.

Деректер мен байланыстарды талдау. Бұл әдіс алынған ақпаратты талдауды және қылмысқа қатысы бар екенін көрсететін әртүрлі факторлар арасындағы байланыстарды анықтауды қамтиды.

Компьютерлік технологиялар мен бағдарламалық құралдарды қолдану. Ол үлкен көлемдегі деректерді талдау, Мәтін мен үлгіні автоматты түрде тану

және ақпараттық дерекқорларды құру үшін арнайы бағдарламалық құралды пайдалануды қамтиды.

Сарапшылардың кеңесі. Бұл әдіс қосымша ақпарат алу және нақты жағдайларды бағалау үшін компьютерлік қауіпсіздік, қаржылық қылмыстар, есірткі және т.б. сарапшылармен кеңесуді қамтиды.

Жедел-ізвестіру іс-шаралары. Бұл әдіс қосымша ақпарат пен дәлелдер жинау үшін тінту, ұстау және т.б. сияқты арнайы жедел шараларды қолдануды қамтиды.

Сонымен қатар, сотқа дейінгі тергеуді тиімді жүргізу үшін органдар нақты жағдайға және шешілуі керек міндеттерге байланысты осы әдістердің жиынтығын қолдана алады. Мысалы, экономикалық қылмыстарды тергеу кезінде бухгалтерлік есепті, қаржылық ағындар мен транзакцияларды талдау әдістері, сондай-ақ құжаттарға сараптама жүргізу қолданылуы мүмкін. Киберқылмыстарды тергеу жағдайында желілік трафикті және оқиғалар журналдарын талдау әдістері, сондай-ақ ену және осалдықты тексеру үшін арнайы сынақтар жүргізілуі мүмкін.

Тұтастай алғанда, АТҚ әртүрлі әдістерін тиімді пайдалану сотқа дейінгі тергеу органдарына не болып жатқанын неғұрлым толық және дәлірек көрсетуге, қылмыстар мен олардың қатысушыларын анықтауға, сондай-ақ сот органдарына беру үшін дәлелдер жинауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету пайдалы білім алу және шешім қабылдау үшін ақпаратты талдауға және өңдеуге байланысты қызмет түрі болып табылады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің негізгі міндеті-жаңа білім алу, тенденцияларды анықтау, болжау және басқарушылық немесе стратегиялық шешімдер қабылдау үшін ұсыныстар беру мақсатында ақпаратты жинау, өңдеу, талдау және ұсыну.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету статистикалық әдістер, үлкен көлемді деректерді талдау, Машиналық оқыту, жасанды интеллект және т.б. сияқты деректерді талдаудың әртүрлі әдістері мен құралдарын қамтиды. Сонымен қатар, Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бизнесті талдау, экономика, қаржы және менеджмент саласында күшті білімді қажет етеді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету әр түрлі қызмет салаларында, соның ішінде бизнесте, ғылымда, мемлекеттік басқаруда, медицинада, білім беруде және басқаларында қолданыла алады. Мысалы, бизнесте ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету нарықты, бәсекелестерді, тұтынушылық мінез-құлықты талдау және сұранысты болжау үшін пайдаланылуы мүмкін. Мемлекеттік басқаруда ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштерді бақылау, бағдарламалардың тиімділігін талдау және басқару шешімдерін қабылдау үшін пайдаланылуы мүмкін.

Сонымен, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қазіргі әлемде маңызды рөл атқарады, ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен

аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген және негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету міндеттерін ойдағыдай іске асыру үшін деректерді талдау, бағдарламалау, статистика және бизнес-талдау саласында білімі мен дағдылары бар білікті мамандар қажет. Сондай-ақ заманауи ақпараттық технологиялар мен деректерді талдау құралдарына қол жеткізу маңызды.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету негізгі өнімдерінің бірі-деректерді талдау нәтижелері мен осы мәліметтерден алынған қорытындыларды қамтитын аналитикалық есеп. Аналитикалық есеп құрылымдық құжат, кесте, график немесе диаграмма болуы мүмкін. Оны басқару шешімдерін қабылдау үшін, сондай-ақ басқа мүдделі тараптармен байланысу үшін пайдалануға болады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету маңызды құрамдас бөлігі құпиялылық пен деректерді қорғауды қамтамасыз ету болып табылады. Құпия деректерді пайдалану ақпараттың ағып кетуі немесе оны теріс пайдалану сияқты белгілі бір тәуекелдерді тудыруы мүмкін. Сондықтан деректерді қорғау және олардың құпиялылығын қамтамасыз ету бойынша шаралар қабылдау қажет.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету үздіксіз жаңартуды және жақсартуды қажет ететін үздіксіз процесс екенін атап өткен жөн. Бұл Ақпараттық жүйелерді, аналитикалық әдістер мен технологияларды жаңартуды, сондай-ақ АТҚ мамандарын оқытуды қамтуы мүмкін.

Сонымен, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бұл ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға көмектесетін маңызды қызмет түрі. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету міндеттерін табысты іске асыру үшін білікті мамандар, заманауи ақпараттық технологиялар мен деректерді талдау құралдарына қол жеткізу, сондай-ақ деректерді қорғау және олардың құпиялылығын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды сақтау қажет.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету ұйымның немесе мемлекеттің қажеттіліктеріне байланысты әртүрлі тапсырмаларды орындай алады. АТҚ-ің негізгі міндеттерінің бірі-өткені мен бүгіні туралы құнды білім алуға, сондай-ақ болашақ тенденциялар мен оқиғаларды болжауға мүмкіндік беретін деректерді талдау.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тергеу саласында маңызды орын алады. Сол себепті ҚР арнайы ақпараттық-талдамалық орталықтар ашылып, олардың қызметкерлері тергеушінің көмекшісі ретінде жылдам ақпарат алу, ақпарат енгізу жұмыстарын атқару қажет. Олар деректерді жинауға, өңдеуге және талдауға арналған ақпараттық жүйелер мен қосымшаларды әзірлеуді қамтуы мүмкін. Бұл жүйелер мен қосымшаларды тергеу сапасының тиімділігін арттыру үшін пайдалануға болады.

2.2 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің мақсаты

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету маңызды міндеттерінің бірі-деректерді ыңғайлы және түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік беретін деректерді визуализациялау. Деректерді визуализациялау графиктер, диаграммалар, карталар және басқа форматтар түрінде ұсынылуы мүмкін, бұл ақпаратты тез және көрнекі түрде алуға және талдауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тағы бір міндеті-деректерді талдау үшін болжамды модельдер мен алгоритмдерді құру. Бұл модельдер мен алгоритмдерді болашақ оқиғалар мен тенденцияларды болжау үшін, сондай-ақ бизнес-процестерді оңтайландыру және шешім қабылдау үшін пайдалануға болады.

Ақырында, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету әлеуметтік медиа мен интернет-ресурстарды бақылауды қамтуы мүмкін. Әлеуметтік медиа мен интернет-ресурстардың мониторингі ұйымдар мен мемлекеттерге қоғамдық пікірді бақылауға және ықтимал проблемалар мен қауіптерге жауап беруге мүмкіндік береді.

Тұтастай алғанда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі болып табылады. Ол деректерді талдау, бақылау және бақылау, болжау, бизнес-процестерді оңтайландыру және т.б. сияқты әртүрлі тапсырмаларды орындай алады. АТҚ міндеттерін табысты іске асыру үшін білікті мамандар, заманауи ақпараттық технологиялар мен деректерді талдау құралдарына қол жеткізу, сондай-ақ деректерді қорғау және олардың құпиялылығын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды сақтау қажет.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тағы бір міндеті-ұйымдағы немесе мемлекеттегі процестерді бақылау және бақылау. Мониторинг қаржы, өндіріс, экология, денсаулық сақтау және т.б. сияқты әртүрлі салаларда жүргізілуі мүмкін.

Қоғамдық қатынастарды ақпараттандыру адамдардың өмір сүру жағдайларын өзгертіп қана қоймайды, сонымен қатар қылмыстың жаңа түрлерін тудырады, оларды анықтау, алдын-алу, тергеу сотқа дейінгі тергеп тексеру органдарының қызметінің ақпараттық талдамалық қамтамасыз етуді талап етеді. Бұндай шаралар заңсыз әрекеттерді анықтау және жолын кесу үшін қажетті ақпаратты жедел алуға қол жеткізілуі тиіс. Ақпараттық қоғамның осы өнімдерін пайдалану мүмкіндіктері құқық қорғау органдарының ақпараттық-талдамалық қызметін дамытпай бақылауға болмайтын түрлі қылмыстық қол сұғушылықтар жасауға мүмкіндік береді. Ақпараттың бірнеше есе ұлғаюы шеңберінде ақпараттық-талдамалық қызмет жаңа жағдайларда құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету үшін қажетті салаға айналады. Тергеу органдарының

ақпараттық-талдамалық қызметі мыналарды қамтиды: сараптамалық бөлімшелер мен алдын ала тергеу (анықтау) органдарының өзара іс-қимылын қамтамасыз ету мақсатында қылмыстық-құқықтық, қылмыстық-процестік және тактикалық шешімдер қабылдау үшін қажетті дәлелдемелік және бағдарлаушы ақпаратты жинау, сақтау, жүйелеу, талдау және т.б. Осылайша, қылмыстық іс-әрекет туралы мәліметтерді жинақтау және жүйелеу, оны қазіргі жағдайда қайта құру қылмыстардың барлық сатыларында жедел – іздестіру іс-шараларын (бұдан әрі-ЖРМ) уақытылы жүргізуге, алдын алу шараларын жүзеге асыруға және талдамалық қызмет негізінде негізгі құрылымдық бөлімшелер үшін қылмыстарды тергеу әдістемелерін әзірлеуді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Айта кету керек, ақпараттық-талдамалық қызмет ақпаратты жинауға және өңдеуге ғана емес, сонымен қатар оның негізінде жүзеге асыруға мүмкіндік береді құқық тәртібін тиімді қамтамасыз ету, қылмысқа қарсы күрес. «В. А. Абрамов қызметтегі ақпараттық-талдамалық жұмыстың маңызды ерекшелігі оның пән аралық сипаты болып табылады, өйткені бұл құбылыстың өзі бірқатар ғылыми пәндердің «түйіскен жерінде» орналасқан. Оларға элеуметтану, саясаттану, ақпараттық ғылым, басқару ғылымы және басқа да ғылым салалары жатады « [18, с. 244].

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тағы бір міндеті-қолда бар мәліметтер негізінде болашақ оқиғалар мен тенденцияларды болжау. Болжау экономика, қаржы, маркетинг, Денсаулық сақтау және т.б. сияқты әртүрлі салаларда жүзеге асырылуы мүмкін.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі болып табылады. Ол деректерді талдау, бақылау және бақылау, болжау, бизнес-процестерді оңтайландыру және т.б. сияқты әртүрлі тапсырмаларды орындай алады. АТҚ міндеттерін табысты іске асыру үшін білікті мамандар, заманауи ақпараттық технологиялар мен деректерді талдау құралдарына қол жеткізу, сондай-ақ деректерді қорғау және олардың құпиялылығын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды сақтау қажет.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету деректерді жинауға, өңдеуге және талдауға арналған ақпараттық жүйелер мен қосымшаларды әзірлеуді қамтуы мүмкін. Бұл жүйелер мен қосымшаларды процестерді автоматтандыру және ұйымның немесе мемлекеттің тиімділігін арттыру үшін пайдалануға болады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету маңызды міндеттерінің бірі-деректерді ыңғайлы және түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік беретін деректерді визуализациялау. Деректерді визуализациялау графиктер, диаграммалар, карталар және басқа форматтар түрінде ұсынылуы мүмкін, бұл ақпаратты тез және көрнекі түрде алуға және талдауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тағы бір міндеті-деректерді талдау үшін болжамды модельдер мен алгоритмдерді құру. Бұл модельдер мен алгоритмдерді болашақ оқиғалар мен тенденцияларды болжау үшін, сондай-ақ

бизнес-процестерді оңтайландыру және шешім қабылдау үшін пайдалануға болады.

Ақырында, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету әлеуметтік медиа мен интернет-ресурстарды бақылауды қамтуы мүмкін. Әлеуметтік медиа мен интернет-ресурстардың мониторингі ұйымдар мен мемлекеттерге қоғамдық пікірді бақылауға және ықтимал проблемалар мен қауіптерге жауап беруге мүмкіндік береді.

Тұтастай алғанда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі болып табылады. Ол деректерді талдау, бақылау және бақылау, болжау, бизнес-процестерді оңтайландыру және т.б. сияқты әртүрлі тапсырмаларды орындай алады. АТҚ міндеттерін табысты іске асыру үшін білікті мамандар, заманауи ақпараттық технологиялар мен деректерді талдау құралдарына қол жеткізу, сондай-ақ деректерді қорғау және олардың құпиялылығын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды сақтау қажет.

Ақпараттық-талдамалық қызметке қойылатын талаптар тұтастай құқық қорғау жүйесі орындауға міндетті мақсаттар мен міндеттерге сәйкес келуге тиіс. Мұндай қызмет жедел-ізвестіру қызметі (бұдан әрі – ЖІҚ) үшін тікелей маңызы бар және қоғамдағы қылмыстық тенденциялардың даму бағыттарын анықтауға мүмкіндік беретін гетерогенді ақпаратты толық, жүйелі талдауға негізделуі тиіс. Ақпараттық технологиялардың дамуы жинақталған ақпаратты белгілі бір қылмыс немесе қылмыс түріне қатысты әртүрлі деректер арасындағы байланысты анықтау үшін пайдалануға мүмкіндік береді. Нәтижесінде аймақтағы криминогендік жағдайды дәлірек талдауға және ондағы қылмыспен күресуге мүмкіндік бар. Аналитикалық жұмыс деңгейлерін жіктей отырып, В. В. Загайнов пен Ю. Н. Кононов үш деңгейден тұратын жіктеуді ұсынады. Аналитикалық жұмыстың бірінші деңгейіне олар «дайындалып жатқан, жасалған немесе жасалатын қылмыстың бастапқы жедел-ізвестіру белгілерін анықтауға және анықтауға бағытталған ЖРМ жоспарлау мен жүргізуді қамтиды... екінші деңгей жедел есепке алу істері бойынша, сондай-ақ оларды іске асыру барысында қозғалған қылмыстық істер бойынша жұмысты алдын ала тергеу немесе сот қарауы сатыларында талдамалық қамтамасыз етуді көздейді... үшінші деңгей деңгей-алынған жедел-маңызды ақпаратты талдау, ПО жедел бөлімшелері жүйесінде жұмыс істейтін мамандандырылған ұйымдық-талдау бөлімшелері жүргізетін ОРД және олардың іске асырылуын бақылау саласында тиімді басқарушылық шешімдер қабылдауды қамтамасыз ететін»[19, 40-бет].

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету негізгі міндеттерінің бірі-деректерді жинау және сақтау. Ол үшін үлкен көлемдегі деректерді тез және тиімді өңдеуге мүмкіндік беретін заманауи ақпараттық технологиялар мен құралдарды пайдалану қажет. Сонымен қатар, рұқсат етілмеген адамдардың

қолына түспеуі үшін деректердің құпиялылығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету маңызды.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тағы бір маңызды міндеті-деректерді талдау. Ол үшін статистикалық талдау, Машиналық оқыту, тереңдетіп оқыту және т.б. сияқты әртүрлі әдістер мен әдістерді қолдану қажет. Деректерді талдау деректердегі заңдылықтар мен тенденцияларды анықтауға, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға және болжам жасауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тағы бір міндеті-деректерді визуализациялау. Деректерді визуализациялау деректерді түсінікті және қол жетімді түрде ұсынуға мүмкіндік береді, бұл оны талдау мен түсінуді жеңілдетеді. Деректерді визуализациялау үшін диаграммалар, графиктер, карталар және т. б. сияқты әртүрлі құралдар қолданылады.

Болжау ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тағы бір маңызды міндеті. Болжау үшін әртүрлі әдістер қолданылады, мысалы, уақыт қатарлары, регрессиялық талдау, машиналық оқытуға негізделген деректерді талдау және т.б. болжау болашақ тенденцияларды анықтауға және әртүрлі оқиғалардың ықтималдығын болжауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бизнес процестерді оңтайландыру үшін де қолданыла алады. Ол үшін өндірістік процестер туралы, қызметкерлердің жұмысы туралы, компанияның шығындары мен кірістері туралы және т.б. деректерді талдау қажет.

Тұтастай алғанда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі болып табылады. Ол деректерді талдау, болжау, бизнес-процестерді оңтайландыру және т.б. сияқты әртүрлі тапсырмаларды орындай алады. ИАО міндеттерін сәтті іске асыру үшін мыналар қажет: Ақпараттық технологиялар, Статистика, математика және деректерді талдау саласында білімі мен дағдылары бар білікті мамандар. Мұндай мамандар бизнес, мемлекеттік басқару, ғылыми зерттеулер және т.б. сияқты әртүрлі салаларда жұмыс істей алады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету үнемі жаңаруды және өзгеретін жағдайларға бейімделуді қажет ететін үздіксіз процесс екенін ескеру маңызды. Жаңа технологиялар, деректерді талдау әдістері және пайдаланушылардың талаптары ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мамандарынан тұрақты оқыту мен дамуды талап етеді.

Қорытындылай келе, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі болып табылады. Ол деректерді жинау және сақтау, деректерді талдау, деректерді визуализациялау, бизнес-процестерді болжау және оңтайландыру сияқты әртүрлі тапсырмаларды орындайды. АТҚ міндеттерін ойдағыдай іске

асыру үшін білікті мамандар мен білім мен дағдыларды үнемі жаңартып отыру қажет.

Ақпараттық-талдамалық қызмет Сот сараптамасы деректерін пайдалану негізінде қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мақсатында мемлекеттің қылмыстық-құқықтық саясатын қалыптастыру процесінде заң ғылымдарының әлеуетін пайдалануға мүмкіндік береді, заңгер-құқықтанушы, 2018, № 3 (86) 125 қылмыстық процесс, құқық қорғау органдары минология, сот психиатриясы, Сот медицинасы және т. б. кешенді мүмкіндік береді. қылмысқа қарсы күресті жүзеге асыру. Құқық қорғау органдарының қызметі олардың белсенді жаңғыртылуына және қайта құрылуына қарамастан, қоғамда болып жатқан өзгерістерден тыс жүзеге асырыла алмайды. Ол қылмыстық әлемнің сын-қатерлері мен қауіптерін толық болжай алмайды, бұл аналитикалық қызмет пен заманауи ақпараттық технологиялар негізінде қылмыстарды тергеудің әдістерін әзірлеуді талап етеді. Соңғы уақытта олар әртүрлі ұйымдық-штаттық өзгерістерге ұшырағанына қарамастан, олардың атауларын өзгерту, штат бірліктерінің санын өзгерту, қайта есеп беру және т. б. д., олардың тиімділігі ұлттық қауіпсіздік талаптарына сәйкес келмейді. Қазіргі уақытта ПМ құрылымында қолданыстағы жедел жағдайды ақпараттық-аналитикалық талдау және Ресей Федерациясының ПМ жүйесіндегі алдын-ала тергеу органдарының қызметін ұйымдастырушылық-әдістемелік басқару мақсатында құрылған қызметтер бар. Олардың қызметі қылмыстық істерді жан-жақты, толық және объективті тергеуді бірыңғай, үнемі жаңартылып отыратын негізде қамтамасыз етуге бағытталған қылмыстардың жекелеген түрлерін тергеу практикасы бойынша талдамалық материалдарды және оларды кейіннен жою үшін жұмыстағы негізгі кемшіліктерді көрсете отырып әдістемелік ұсынымдарды дайындау мақсатында барлық бөлімшелер үшін ақпараттық кеңістік. Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, біз мынаны тұжырымдай аламыз ақпараттық-талдамалық қызмет ПМ-нің әртүрлі бөлімшелері әзірлеген технологияларға, криминалистика мен қылмыстық-құқықтық ғылымның басқа да бағыттарының жетістіктеріне негізделеді. Жақында бұл қызметті кеңейту қажеттілігі артып келеді, өйткені қылмыстың сипаты өзгеріп, қылмыстың жаңа түрлері пайда болады, бұл әртүрлі ғылыми пәндердің әдіснамасын тартуды талап етеді. Бүгінгі таңда ОРД тиімділігі қылмыстық қол сұғушылық объектісіне айналуы мүмкін қарқынды дамып келе жатқан қоғамдық қатынастарды талдауға негізделген. Бұл ретте құқық қорғау органдарының ақпараттық-талдамалық қызметінің стандартталған жоғары технологиялық құралдарын қалыптастыру жөніндегі процесс өз аяқталуынан алыс. Ақпараттық-аналитикалық қызметтің маңыздылығы, ең алдымен, алдын-ала тергеу (анықтау) шеңберінде іс жүргізу шешімдерін қабылдау кезінде көрінеді. Құқық қорғау органдарының қызметкерлері іс жүргізу шешімдерін қабылдау кезінде көптеген факторларды ескеруі керек, мысалы: «бірегейлік, қайталанбас - 126 заңгер-заңгер, 2018 ж., № 3 (86) қылмыстық процесс, құқық қорғау органдары таңдау жағдайы, қарастырылып отырған баламалардың бағалау қиын сипаты, қабылданған

шешімдердің салдарларының жеткіліксіз сенімділігі, сәйкес келетін гетерогенді факторлар жиынтығының болуы шешім қабылдауға жауапты адамның немесе адамдар тобының болуы ескерілсін» [20].

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету маңызды аспектісі сонымен қатар деректердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады, өйткені ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету шеңберінде жиналған және өңделген ақпарат құпия және сезімтал ақпаратты қамтуы мүмкін. Мамандары деректерді рұқсатсыз кіруден, ұрлықтан немесе зақымданудан қорғау үшін тиісті әдістер мен технологияларды қолдануы керек.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тағы бір маңызды аспектісі-талдау нәтижелері мен қорытындыларының байланысы. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мамандары әртүрлі деректерді визуализациялау құралдарын, есептер мен презентацияларды пайдалана отырып, өз жұмысының нәтижелерін тиімді ұсына алуы керек. Бұл пайдаланушыға күрделі ақпаратты тез және оңай түсінуге және оны шешім қабылдау үшін пайдалануға мүмкіндік береді.

Соңында, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету әртүрлі қызмет салаларында кеңінен қолданылатынын атап өткен жөн. Оны бизнестегі, қаржыдағы, медицинадағы, ғылымдағы, мемлекеттік басқарудағы және басқа салалардағы деректерді талдау үшін пайдалануға болады. АТҚ-і қолдану ұйымдар мен мемлекеттерге өз қызметінің тиімділігін арттыруға, негізделген шешімдер қабылдауға және өз өнімдері мен қызметтерінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету - бұл үлкен көлемдегі деректерді құнды ақпарат пен білімге айналдыруға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мамандары қазіргі әлемде маңызды рөл атқарады, ұйымдар мен мемлекеттерге деректер мен аналитикалық қорытындылар негізінде негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету болашақ оқиғаларды болжауға және болжамдар негізінде шешім қабылдауға мүмкіндік беретін мәліметтердегі трендтер мен заңдылықтарды анықтауға көмектеседі. Мысалы, бизнесте деректерді талдау оңтайлы баға саясатын анықтауға, тауарлар мен қызметтерге сұранысты болжауға және бизнес-процестердің тиімділігін жақсартуға көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету мамандары деректерді талдау процестерін автоматтандыру үшін машиналық оқыту және жасанды интеллект құралдарын қолдана алады. Бұл деректерді талдау уақытын қысқартуға және нәтижелердің дәлдігін жақсартуға мүмкіндік береді. Мысалы, медицинада деректерді талдау және машиналық оқыту әдістерін қолдану ауруларды диагностикалауға және жеке емдеу әдістерін жасауға көмектеседі.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бизнес-процестердегі проблемалар мен кемшіліктерді анықтауға және өнімдер мен қызметтердің

сапасын жақсартуға көмектесетінін атап өткен жөн. Деректерді талдау жақсартулар қажет аймақтарды анықтауға және оларды шешудің ең тиімді жолдарын анықтауға көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету тек техникалық аспектілерді ғана емес, сонымен қатар бизнеске бағытталған тапсырмалар мен мәселелерді қамтитын көп деңгейлі процесс екенін атап өту маңызды. Сондықтан табысты болу үшін

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету бойынша жобалар Жобаның мақсаттары мен міндеттерін айқындайтын және оның тиімділігін бағалайтын техникалық мамандар мен менеджерлердің күш-жігерін біріктіру қажет.

Сонымен, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету - бұл үлкен көлемдегі деректерді құнды ақпарат пен білімге айналдыруға мүмкіндік беретін маңызды қызмет түрі. Оны деректерді талдау, трендтер мен үлгілерді анықтау, болашақ оқиғаларды болжау, деректерді талдау процестерін автоматтандыру, бизнес-процестердегі проблемалар мен кемшіліктерді анықтау және өнімдер мен қызметтердің сапасын жақсарту үшін әртүрлі қызмет салаларында пайдалануға болады. АТҚ бойынша жобаларды табысты іске асыру үшін күш жігерді біріктіру қажет

Егер факторлар көп болса және олар қарама-қайшы болса, онда алынған мәліметтерді криминогендік сипаттағы жағдайлар ретінде дәлірек түсіндіруге мүмкіндік беретін ақпарат алу үшін қосымша процедуралық және тергеу әрекеттерін жүргізу қажет. Осылайша, ақпараттық-аналитикалық қызметтің пәнаралық сипаты шешім қабылдау процесінде объективті түрде қажет болады және адам мен азаматтың құқықтары мен бостандықтарын, заңдылықты құрметтеу принциптеріне сәйкес келуі керек, гуманизм, кінәсіздік презумпциясы. Ақпараттық-аналитикалық қызмет тиімді болуы керек, яғни дайындалып жатқан және жасалған қылмыстарды тікелей ашуға ықпал етуі керек. А. Д. Ульянов «басқару процесінің ең маңызды мазмұнды сипаттамасы – ақпаратпен жұмыс істеу-оны жинау, жинақтау, жүйелеу, бағалау және қайта бөлу. Алайда, бұл функция субъектінің өзі басқаратын жүйенің күйі және оны қоршаған сыртқы орта туралы басқару ақпаратын «механикалық» жинауды ғана білдірмейді. Ақпаратты келіп түскен мәліметтердің барлық көлемімен дұрыс анықтау мүмкін емес. Объект туралы деректер авения упр процесінде пайдалануға жарамды мазмұн мен нысанды алған кезде ғана ақпаратқа айналады» [21, С. 38]. Ақпараттық-аналитикалық қызмет сізді әлеуметтік қатынастарды талдаудың және қылмыстық қол сұғушылықтың объектісіне айналуы мүмкін ықтимал осалдықтарды анықтаудың динамикалық процесін білдіреді. Қазіргі уақытта Ресей Федерациясы Ішкі Істер Министрлігінің Бас ақпараттық-талдау орталығы жұмыс істейді, ол орталықтандырылған ұйым бола отырып, Құқық қорғау қызметін жүзеге асыру кезінде ақпарат береді. Оның функциялары: Ресей Федерациясының мемлекеттік органдарын, басқа мемлекеттердің құқық қорғау органдарын жедел-анықтамалық, жедел, іздестіру, криминалистикалық, дактилоскопиялық, статистикалық, мұрағаттық

және ғылыми-техникалық мәліметтермен орталықтандырылған ақпараттық қамтамасыз ету. – орталықтандырылған есепке алуды, жедел-анықтамалық, іздестіру, криминалистикалық, дактилоскопиялық, статистикалық және өзге де ақпарат дерекқорларын жүргізу;-мұрағаттық қорларды қалыптастыру, ғылыми және практикалық құндылықты есепке алуды, сақтауды, сараптауды, КСРО ИМ (ЖҚБҚ), РСФСР ИМ (ЖҚБҚ), ИМ орталық аппаратының мұрағаттық құжаттарын ғылыми-техникалық өңдеуді жүзеге асыру КСРО, Ресей ИМ және Ресей Федерациясының Ішкі істер министрлігінің аумақтық органдары; - Ресей Федерациясының заңнамасында көзделген Ресей ИМ өкілеттіктерін іске асыруды қамтамасыз ету мақсатында қызметтер көрсету[22]. Алайда, ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы және жаңа жетістіктердің болжанбауы аумақтық бөлімшелермен және ведомствоаралық өзара іс-қимылмен жедел өзара іс-қимыл мен үйлестіру проблемасын өзекті етеді. Жыл сайын Ресей ИМ жүйесінде Ресей ИМ «Арнайы техника және байланыс "ғылыми-өндірістік бірлестігі» федералды қазыналық мекемесінің арнайы техника ғылыми-зерттеу институтының құрылымдық бөлімшесі болып табылатын Ресей ИМ ИСОД ғылыми-техникалық қамтамасыз ету орталығы енгізген қызметті ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің бірыңғай жүйесі (isod) кеңінен қолданылады. Isod жүйесі-бұл ИМ-де қолданылатын ақпаратты өңдеудің автоматтандырылған жүйелерінің, бағдарламалық-аппараттық кешендердің және бағдарламалық-техникалық құралдардың, сондай-ақ қызметтік қызметті қамтамасыз ету үшін қажетті байланыс және деректерді беру жүйелерінің жиынтығы. Бұл жүйенің маңызды бөлігі ПО-ның барлық бөлімшелерінің басқа құқық қорғау органдарымен және әртүрлі деңгейдегі мемлекеттік органдармен ақпараттық өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін телекоммуникациялық кіші жүйе болды. Қазіргі ақпараттық-аналитикалық қызмет - заңгер-заңгер, 2018, № 3 (86) 127 қылмыстық процестің дамуы, құқық қорғау органдары біз мамандандырылған криминалистикалық есепке алудамыз. Оған ең алдымен мыналар жатады: – жедел қызығушылық танытатын адамдар; – жеке басын анықтау мүмкін емес мәйіттер; – қылмысқа тікелей қатысы бар заттар; – ұрланған немесе мал ұрланған Жануарлар; - ашылмаған күйінде де, сот сатылары арқылы да өзіне тән тәсілмен жасалған қылмыстар [23]. Бұл жіктеуде назар аударған жөн оның ерекше материалдық сипаты. Әрине, мұндай есеп жеке адамға, мемлекетке қарсы зорлық-зомбылық қылмыстарының көпшілігін тергеу үшін негіз болып табылады. Алайда, экономикалық қылмыстар саласында құндылықтарды иемдену телефон байланысы, Интернет желісі арқылы көбірек орын алуда. Осылайша, бұл тізбе телекоммуникациялық желілерде және басқа да сервистерде құқыққа қарсы белсенділікпен белгіленген ақпаратпен толықтырылуы тиіс. Қылмыс материалдық көріністерден виртуалды көріністерге дейін кеңейеді, бұл оларды есепке алуды қажет етеді. Қазіргі уақытта ақпараттық-аналитикалық қызметті орталықтандыру өзекті мәселе болып табылады, ол әлі күнге дейін қажетті шешім табылған жоқ. Қылмыстық істі тергеу процесінде тергеушіде бар теория

мен практиканың, әдіснамалар мен қолданбалы құралдардың сәйкес келмеуі тұтастай алғанда құқық қорғау қызметінің тиімділігінің төмендеуіне әкеледі. Н. С. Любавин «аумақтық органдарда ақпараттық-аналитикалық жұмыстармен айналысатын мамандардың көпшілігі әр түрлі бөлімшелер мен қызметтерге таратылады ЕО олар аумақтық органдарда бейіндік бөлімшелерді орындауы керек, нәтижесінде ақпараттық-аналитикалық қызметтің ішкі жүйесі полицентрлік сипатқа ие болады» деп жазады [24, 215-бет]. Осылайша, құқық қорғау органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді басқару жүйесін стандарттау және жаңғырту осы қызметте жұмыс істейтін кадрларды даярлау және олардың біліктілігін арттыру үшін негіз бола алады. Құқық қорғау органдарының аймақтық және жергілікті бөлімшелері жанынан ақпараттық-талдау бөлімшелерін құру және олардың арасындағы ведомствоаралық өзара іс-қимылды жолға қою қылмыстарды тергеу және Ресей Федерациясының Қылмыстық іс жүргізу туралы заңнамасын орындау саласындағы басым бағытқа айналуға. Құқықтық реттеу жеке мәселе болып табылады ақпарат жинау азаматтардың жеке өміріне араласуға әкелуі мүмкін, бұл құқық қорғау қызметі үшін емес, өкілеттіктерді пайдаланбау үшін заңнамалық бекітуді талап етеді. Құқық қорғау мақсатында ақпаратты жинау және өңдеу жөніндегі қызметті реттейтін негізгі құқықтық акт «жедел-ізвестіру қызметі туралы» 12.08.1995 № 144-ФЗ Федералдық заңы және басқа да бірқатар ведомстволық нормативтік құқықтық актілер болып табылады. Ст. Заңның 10 - 0 "осы Федералдық заңға жүктелген міндеттерді шешу үшін жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар ақпараттық жүйелерді құра және қолдана алады, сондай-ақ жедел есепке алу істерін бастай алады" делінген [25]. Бұл ретте ақпараттық жүйелерді құруды құқықтық қамтамасыз ету алынып тасталады, ал ақпараттық-талдамалық қызмет толығымен ОРД туралы Заңның ережелеріне негізделеді. Өнерге байланысты. 5 осы Заңның «жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар (лауазымды адамдар) жедел-ізвестіру іс-шараларын жүргізу кезінде адам мен азаматтың жеке өмірге, жеке және отбасылық құпияға, тұрғын үйге қол сұғылмаушылыққа және хат-хабар құпиясына құқықтарының сақталуын қамтамасыз етуге тиіс». Осылайша, ақпараттық-аналитикалық қызмет, кез-келген деректерді талдау қажеттілігінің артуына карамастан, адамдардың конституциялық кепілдендірілген құқықтарын ерікті түрде бұзбауы керек, яғни бұл қызмет жеткілікті негіздер болған жағдайда ғана жүзеге асырылуы мүмкін деген қорытынды жасауға болады. Алайда, ст. Заңның 6-бабында 128 заңгер-құқықтанушы, 2018, № 3 (86) қылмыстық процесс, ақпараттық жүйелердің құқық қорғау органдары шеңберінде ақпараттық-талдамалық қызметке бағытталуы мүмкін жедел-ізвестіру іс-шараларының мынадай түрлері белгіленеді: телефон келіссөздерін тыңдау, техникалық байланыс арналарынан ақпарат алу және компьютерлік ақпарат алу. Бұл шаралар мүмкін дайындалып жатқан немесе жасалып жатқан қылмыс туралы пайымдауға жеткілікті негіздер болған кезде ғана қолданылады. Дегенмен, олар қылмыстық белсенділікті бақылауға

бағытталмайды, өйткені жедел-іздігі іс-шаралары белгісіз адамдар тобына қатысты жүргізілмейді. Құқық қорғау органдарының ақпараттық-аналитикалық қызметін дамыту мақсатында Ресей Федерациясының Конституциясымен және федералдық заңнамамен қайшылықтарды жою және ақпараттық-аналитикалық қызметті жақсартуға ғана емес, сонымен бірге азаматтардың конституциялық құқықтарын бұзбай қылмыстық белсенділікке мониторинг жүргізуге мүмкіндік беретін ұйымдастырушылық және әдістемелік актілердің тұтас кешенін әзірлеу қажет деп болжанады.

Ресей Федерациясының құқық қорғау органдарындағы ақпараттық-аналитикалық қызмет өте бытыраңқы, бұл дамып келе жатқан қазіргі қоғам аясында қолайсыз. Қылмыс барлық жаңа формаларға ие бола отырып өзгереді. Бұл ретте ақпараттық-талдамалық қызметтің өз объектісінде материалдық заттар да, қағаз және электрондық түрдегі ақпарат та болуы мүмкін. Маңыздылығы құқық қорғау органдарының ақпараттық-талдамалық қызметін дамыту құқық қорғау қызметінің сапасын арттырып қана қоймай, қоғамда тұрақтылықты сақтау, оның жан-жақты дамуы үшін заңды жағдайлар жасау болып табылады. [26]

Демек, ақпараттық-талдамалық қызмет осы негізде тергеу сапасын арттыру және мерзімдерді қысқарту, алдын ала тергеу жүргізу кезінде заңдылықты қамтамасыз ету жөніндегі шараларды әзірлеу мен іске асыруды жүргізу үшін ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың даму деңгейіне сәйкес келуі тиіс. Тексерулер жүргізу барысында, сондай-ақ осы уақытқа дейін ақпараттық жүйенің дамымауына байланысты қылмыстық істерді тергеу органдарында және анықтауда қылмыс жасаған адамды (адамдарды) әшкерелеуде, осыған ұқсас қылмыстар жасауда проблемалар туындайды, мұны пайдаланылатындар көрсетуі мүмкін абоненттік телефон нөмірлері, тәркіленген компьютерлердің, ноутбуктардың IP-мекенжайлары және т.б. Бұл ақпараттың бір бөлігі көбінесе күдіктінің (айыпталушының) жедел-іздігі іс-шаралары бойынша мойындау айғақтары кезінде түседі немесе Ресей Федерациясының тиісті субъектісінің Бас тергеу басқармаларының (МЖУ) немесе тергеу басқармаларының (СУ) қызметкерлері ұсынады, онда қызметкерлер ақпараттық-талдау қызметін, соның ішінде қылмыстың нақты түрлерін жүзеге асырады. ГСУ, СУ қызметкерлері күн сайын жасалған қылмыстар туралы ақпарат алады, оны зерттейді және жүйелейді. Бұл процестік бақылауды уақтылы жүзеге асыруға, қарапайым тергеу бөлімшелеріне практикалық және әдістемелік көмек көрсетуге әкеледі. Біртұтас жүйенің болмауына байланысты әртүрлі аймақтар арасындағы қылмыстың нақты түрі бойынша сот-тергеу тәжірибесі туралы ақпарат алу мәселесі өте өткір.

1993 жылы маңыздылығын ескере отырып және Ресей ІІМ басшылығы ІІО дамуының жаңа тиімді бағыттарын іздеу қажеттілігін қабылдады Ішкі істер органдарын ақпараттық қамтамасыз ету жүйесін дамыту тұжырымдамасы (бұдан әрі-тұжырымдама). Тұжырымдаманың негізгі ұстанымы оның іске асырылуы ОГРН ААЖ құру мен пайдалануды көздегені болды. The

басымдықтар болды барлық қолданыстағы ақпараттық жүйелерді интеграциялау міндеті қойылды ІІО жедел бөлімшелерінің (деректер базасы) бірыңғай өзара байланысты жүйесі. [27]

Қалыптасқан тәжірибе туралы ақпарат алу үшін сұрауларды әртүрлі аймақтарға немесе Ресей ІІМ Тергеу департаментіне жіберу қажет, бұл тергеу мерзімінің ұлғаюына әкеледі. Зерттеуді қорытындылай келе, Ресейдің құқықтық жүйесі аясында ақпараттық-аналитикалық қызметтің дамуы жеткіліксіз деңгейде, бұл оны ұйымдастыруға орталықтандырылған, құрылымдық көзқарастың болмауына байланысты деген қорытынды жасауға болады. Ұзақ уақыт бойы бұл қызмет криминалистиканың теориясы мен әдіснамасына негізделген, бірақ қазіргі уақытта ол барған сайын пәнаралық сипатқа ие болды.

Сонымен қатар, оның мақсаттары осы факторға әсер ететін факторлар мен күштерді анықтау болып табылады мәселе, қарастырылып отырған арасындағы байланыс пектінің маңызды ас мұқият зерделеу ұйымның проблемасы және жалпы мақсаттары, аймақтық ұйымның өзгерістерді жүзеге асыруға және проблемаларды шешуге қаншалықты қабілетті екенін анықтау. Сондықтан, ақпараттық-талдау қызметі ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың даму деңгейіне сәйкес келуі керек.

Бас прокуратураның Комитетін өткен жылдың қазан айының соңынан бастап басқарып келесіз, яғни бұл қызметте жарты жыл жұмыс істейсіз. Құқықтық реформаның қарқынды жүзеге асырылу барысында, құқық қорғау органдары үш буынды модельге көшуге дайындалып жатқан кезінде келдіңіз. Оның мәні неде, осы процесстегі Комитеттің рөлі қандай екенін айтыңызшы. Ең бастысы, жаңа модельдің қарапайым адамдарға пайдасы қандай.

Өткен жылдың 1 қыркүйегінде Мемлекет басшысы «Жаңа жағдайдағы Қазақстан: іс-қимыл кезеңі» атты Қазақстан халқына Жолдауында Қазақстанда өкілеттіктердің аражігін ажырата отырып, үш буынды модельді енгізуді тапсырды. Үш буынды модель барлық дамыған елдерде қолданылады. Осындай модель бойынша қылмыстық процеске полиция, прокуратура және сот сияқты үш буын жауап береді. Аталған құрылымдардың өкілеттіктері өзара нақты айқындалған. Полиция қылмыстарды және оған қатысы бар адамдарды анықтайды, дәлелдер жинайды. Прокурор Конституцияның 83-бабында көзделген конституциялық өкілеттіктері аясында жиналған дәлелдемелерге тәуелсіз баға береді, азаматтардың құқықтарын бұзудың жолын кеседі, адал азаматтарды қылмыстық процеске тартуға жол бермейді, сотта айыптауды қолдайды. Сот тергеу сатысының өзінде, соның ішінде прокурордың адам құқықтарын сақтауын бақылайды, ал қарау нәтижесі бойынша барлық дәлелдерді бағалап, түпкілікті үкім шығарады. Қылмыстық процес бір процестің логикалық жалғасы болып табылатын үш құрамдасқа айқын бөлу негізінде құрылған. ЭДЫҰ елдерінде қолданыстағы үш буынды модельге ауысу сотқа дейінгі тергеп-тексеруді іске асыратын органдардың қызметін жете трансформациялауды талап етеді. Бұл заңнаманы өзгерту ғана емес. Сонымен

қатар, сотқа дейінгі тергеп-тексеру тәсілдерін және ұйымдастыру жағынан прокурорлар мен тергеушілердің де дағдыларын өзгертуді талап етеді. Осыған байланысты Бас прокуратура барлық сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарымен бірлесіп қылмыстық процестің үш буынды моделіне кезек-кезеңімен «жеңіл» ауысуды бастап кетті. Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес бастапқы кезеңде қылмыстық қудалау шеңберіне тартылған адамдардың конституциялық құқықтарын қорғайтын, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары қабылдайтын негізгі процестік шешімдерді прокурордың келісуі енгізілді. Қылмыстық процестегі азаматтардың құқықтарын қорғауды күшейту мақсатында заңнамаға тиісті өзгерістер енгізілді. Заңнамадағы өзгерістерден басқа, Комитет операторы болып табылатын Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімі (СДТБТ) ақпараттық жүйесіне қысқа мерзімде техникалық өзгерістер енгізу талап етілді. Комитет бұл тапсырманы орындап шықты және 2020 жылдың 31 желтоқсанынан бастап, яғни Қылмыстық-процестік кодекске енгізілген заңнамалық түзетулер заңды күшіне енген күннен, еліміздің барлық тергеу органдары мен прокуратуралары қылмыстық іс бойынша негізгі шешімдерді электрондық келісуге көшті. Енді күдікті деп тану, күдіктінің іс-әрекетін саралауды белгілеу, қылмыстық құқық бұзушылықты саралау, сотқа дейінгі тергеп-тексеру мерзімдерін үзу, тоқтату туралы шешімдер, сондай-ақ айыптау актісі прокурордың келісімінсіз заңсыз болып саналады. Бұл өзгерістер азаматтардың, соның ішінде күдіктінің де, жәбірленушінің де конституциялық құқықтарын қорғауға және қылмыстық процестің шеңберіне негізсіз тарту фактілерін болдырмауға, жалпы тергеп-тексерудің объективтілігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Негізгі шешімдерді келісу бірінші кезең ғана екенін атап өткім келеді. Бұдан әрі тергеп-тексеру барысында негізгі процестік шешімдерді сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарының тергеушілері емес, прокурорлар қабылдайтын болады. Сол кезде тергеудің әрбір сатысындағы тергеп-тексеру нәтижелерін прокурордың тәуелсіз бағалау рөлі іске асырылады. Демек, жиналған дәлелдемелерді бағалай отырып, прокурор адамды күдікті деп тану туралы шешім қабылдайды, ал тергеп-тексеру қорытындысы бойынша айыптау актісін әзірлеп, сотта айыптауды қолдайтын болады. Сол кезде келісу рәсімі алынып тасталады. Аталған өкілеттіктер Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Ұлттық даму жоспарында көзделген. Қазірдің өзінде қолданыстағы заңнама аясында тергеп-тексеру барысында осындай шешімдерді қабылдайтын прокурордың басшылығымен тергеу топтарын құру арқылы осындай тәртіпті пилоттық сынақтан өткізу басталды. Сынақтан өткізуді, техникалық сүйемелдеуді де Комитет іске асырады. Бұл ретте үш буынды жүйе жағдайында жұмыс істеуге СДТБТ-ні жетілдіріп, әрі бейімдеудеміз.

Проблемалық мәселелер бойынша ақпарат.

Е-қылмыстық іс және «Offline ERDR» шеңберінде жұмыс істеу кезінде туындайтын проблемалар.

Қазіргі уақытта «Offline ERDR» модулінде қылмыстық істі тергеу кезінде келесі мәселелер туындайды:

1) бастапқы тергеу әрекеттерін толық көлемде жүргізу мүмкіндігі жоқ.

Мысалы: адамды қылмыстық іс бойынша жәбірленуші деп тану туралы қаулы, жария етпеу туралы қолхат, сот ісін жүргізу тілін таңдауға өтініш, алу туралы қаулы және алу хаттамасы және т. б. әлі де жоқ.

2) жәбірленушіден, куәдан қосымша жауап алу кезінде қызметкерлер "қосымша жауап алу" деген хаттама болмауына байланысты, куәдан жауап алу бланкісін пайдалануға мәжбүр болады.

3) тергеу әрекеттеріне қатысушыларды офлайн-ЕРДР модулінде сараптама қорытындысымен таныстыру мүмкіндігі жоқ. Полиция бөлімі ғимаратының сыртындағы сараптама қорытындысымен танысқан кезде хаттама қағаз нұсқада жасалады.

Е-қылмыстық іс модуліндегі істерді тергеуге қатысты проблемалық мәселелер:

1) қылмыстық істі тергеу кезінде "Е-қылмыстық іс модулінің техникалық проблемалары туындайды, атап айтқанда бағдарламаның (веб-ЕҚДБ базасының) дұрыс жұмыс жасамауы қатып қалу, құжаттарды немесе терілген мәтінді сақтамау және т. б.

2) кейде демалыс күндері "СИО ПСО" базасы жұмысын тоқтатады, Л-2 карточкасында ЖСН көмегімен күдікті адамға мәліметтер толтырылмайды. Тергеуші тұлға туралы барлық мәліметтерді қолмен енгізеді. Сондай-ақ, "Қазақстан Республикасы" азаматтығын таңдау кезінде база қателік жібереді.

3) істі тергеп-тексеру барысында қорғаушы ҚР ҚІЖК 65-1-бабы негізінде қорғауға құқығы бар куәдан жауап алу сатысында беріледі, алайда "ЕРДР АРМ" базасында көрсетілген мәртебеде қорғаушыны тағайындау туралы өтінішхат қалыптастырылмайды.

2.3 Сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді жетілдірудің басты жолдары

Негізгі процессуалдық шешімдерді электрондық келісудің артықшылықтары. Прокурордың сотқа дейінгі тергеп-тексеру органымен жедел өзара іс-қимыл жасау, артық бюрократиялық сөзбұйданы болдырмау қажеттігі ескеріле отырып, басынан СДТБТ негізінде электрондық форматтағы өзара іс-қимылды қамтамасыз ету міндеті қойылған. Біріншіден, бұл тергеушілердің уақытын үнемдейді. Іспен прокурорға барудың, прокурор шешімді қашан келіседі деп күтудің қажеті жоқ. Прокурордың негізгі шешімдерді келісу мерзімдері заңнамалық нормалармен нақты белгіленген. Екіншіден, электрондық келісу тергеу органдарының басшылығына және қадағалаушы прокурорға қылмыстық істерді тергеу барысын онлайн режимінде бақылауға мүмкіндік береді. Заңдылықты қадағалауы тиіс прокурор іс оған түсер алдында ғана процеске қатыспай, оның тергеп-тексеруіне басынан бастап қатысады.

Электрондық келісу кезінде манипуляциялар барынша азайтылды, бұл да бұрмалау мүмкіндігін болдырмайды. Комитет, өз кезегінде, құқықтық статистиканың анықтығын қашықтықтан қадағалауды іске асырады, уәкілетті мемлекеттік органдарды, сонымен қатар қылмыстық процеске қатысушыларды объективті құқықтық ақпаратпен қамтамасыз етеді.

Тенденцияларды түсіну диагностикалық тәсілді қолданбалы әлеуметтанудың ерекше саласы ретінде жүзеге асырумен байланысты нақты шындықтың белгілі бір теориялық моделін алу арқылы (диагноз қою, яғни қазіргі жағдайды түсіну) және Мәселені анықтау, іздеу арқылы алынған және криминогендік жағдай туралы мәліметтер жинау, деректерді талдау, Аналитикалық жұмыстың жалпы және жеке әдістерін қолдану туралы оқиғалардың одан әрі дамуын анықтау (болжау), шешім қабылдау. [28]

Қылмыстық процесте азаматтардың құқықтарын қорғау бойынша қандай шаралар қабылданып жатыр. Құқықтық статистика мәліметтерінің анықтығы ең алдымен СДТБТ мәліметтерінің дұрыстығы мен уақтылы толтырылуын бақылау арқылы іске асырылады. СДТБТ-де жай мәліметтер ғана емес, қабылданған процестік шешімдер де көрсетіледі. Қылмыстық процеске қатысатын адамдардың мүдделері олардың қаншалықты дұрыс және уақтылы қабылдауына байланысты болады. Мысалы, адамға жұмысқа орналасу немесе өзге де мәселелерін шешу үшін оның ақталғаны туралы мәліметтер қажет. Іс бар, адам бар, іс бойынша мерзімі өтті, ал шешім қабылданбаған. Осындай жағдайлар туындамас үшін Комитеттің қызметкерлері қылмыстық қудалау органдарының іс жүргізу қызметіне араласпастан, күн сайын осы бағытта жұмыс жасауда. Біз азаматтардың өтініштерін қарау нәтижелері бойынша тергеу органдары қабылдаған шешімдер туралы СМС-хабарламалар функционалын іске асырдық. Мысалы, егер полиция азаматтың өтінішін қараусыз қалдыру туралы шешім қабылдаса, онда оған тиісті СМС-хабарлама келеді және егер ол бұл шешімді заңсыз деп санаса, дереу қадағалаушы прокурорға шағыммен жүгіне алады. Комитеттің Ақпараттық сервис порталында (Qamqor.gov.kz) үйден шықпай-ақ полицияға онлайн режимінде арыз беру мүмкіндігі іске асырылған. Комитеттің алдындағы басым міндеттердің бірі – қылмыстық процесте азаматтардың конституциялық құқықтарының бұзылу фактілерін анықтау, сондай-ақ есепке алынудан жасырылған қылмыстарды анықтау болып табылады.

Сөйлеген сөздерінің бірінде Ресей Федерациясының Ішкі істер министрі Ресей Федерациясының полиция генералы В. А. Колокольцев: «мұны бәрі бұрыннан біледі жеке аймақтағы қылмыс тәуелді бірқатар факторлардан: экономикалық, әлеуметтік. Сондықтан әрбір басшы аумақтағы жағдайды мұқият білуге міндетті, құқық тәртібінің бұзылуына уақтылы ден қою» [29]

2021 жылдың 15 ақпанында прокуратура органдарының қызметі мәселелері жөніндегі кеңесте Мемлекет басшысы Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеттің әлеуетін пайдалана отырып, құқық қорғау органдарының күнделікті қызметіне озық цифрлық технологияларды

енгізу жөніндегі жұмысты жалғастыруды тапсырды. Біз көптеген ақпараттық ресурстардың, яғни BigData секілді үлкен деректердің иесі болып табыламыз. Комитеттің әлеуеті осында жатыр. Мемлекет басшысы құқық қорғау жүйесін цифрландыру бойынша жүргізіліп жатқан жұмыстарға оң баға беріп, бірқатар тапсырмалар берді. Қазіргі таңда біз азаматтардың өтініштері, сот шешімдері, қылмыстық, әкімшілік және азаматтық істер бойынша есепке алуды жүргіземіз. Жалпы 23 есеп нысаны мен 24 арнайы есепке алу түрі бар. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы аясында «Электрондық қылмыстық іс» (Е-ҚІ), «Әкімшілік іс жүргізулердің бірыңғай тізілімі» (ӘІБТ), «Тексеру субъектілері мен объектілерінің бірыңғай тізілімі» (ТСОБТ) және Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігімен бірлесіп «Е-Өтініш» цифрлық жобаларын іске асырудамыз. Қоғам талаптары ескеріле отырып, осы бағытта ауқымды жұмыстар қарқын алуда. Құқық қорғау қызметінің тиімділігін арттыру бұл жобаларды енгізудің оң нәтижесі екенін атап өткен жөн болар. Осы жобалардың функционалын жетілдіру бойынша қабылданған шаралар елдегі заңдылықтың жай-күйіне елеулі әсер етті. Әкімшілік және қылмыстық салалардағы құқық қорғау қызметі, сондай-ақ бақылау-қадағалау органдары мен бизнес субъектілері салалары барынша цифрлық жобалармен қамтылды. «Электрондық қылмыстық іс» функционалы сотта істерді толығымен электрондық форматта тергеуге және қарауға мүмкіндік береді. Бүгінгі күні бүкіл қылмыстық істердің 2/3-і электрондық форматта тергелуде. Осы жоба сот ісін жүргізудің ашықтығын, материалдарды бұрмалау қаупін азайтуды және тергеп-тексеру мерзімдерін қысқартуды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар өткен жылы Әділет министрлігімен бірлесіп, полиция органдары мен адвокаттар алқасының қорында «Адвокатты қорғаушы ретінде тағайындау, мемлекет кепілдік берген заң көмегін есептеу және төлеу процестерін автоматтандыру» пилоттық жобасы іске қосылды. Жобаның оң нәтижесі – адвокаттарды тағайындаудың жеделдетілуін қамтамасыз ету, істерді адвокаттар арасында бөлу және олардың еңбек ақысын төлеуді жеделдету, сәйкесінше оларды алқаның басқару органдарынан тәуелсіз ету болып табылады. Жоба электрондық форматта іске қосылған сәттен бастап адвокаттар алқасына қорғаушыларды тағайындау туралы 700-ден астам өтінішхат жолданды. Сондай-ақ, арнайы графикалық планшеттер пайдаланылатын цифрлық қолжазба қолтаңбасы арқылы электрондық құжаттарға қол қоюды іске асырдық. Әділет министрлігі цифрлық қолжазба қолтаңбасы бойынша тиісті қолжазба сараптамасын әзірледі. Соттардың адамдарды қамауда ұстауға санкция беру туралы өтінішхаттарды қашықтықтан қарау тетігі іске асырылды.

Бұл қылмыскерлердің қашып кету қаупін болдырмауға, айдауылдау үшін бюджет қаражаты мен кадрлық ресурстарды үнемдеуге және іс жүргізу уақытын оңтайландыруға мүмкіндік береді. Осы шаралардың барлығы е-ҚІ іске асыру кезеңдері болып табылады, іске қосылған құралдарды қылмыстық процесс тараптары сәтті пайдалануда. Құқық қорғау қызметі – бұл әкімшілік құқық бұзушылықтардың жолын кесу, олардың алдын алу, жолдардағы

қауіпсіздікті қамтамасыз ету. Полиция қызметкерлері қылмыскерлерді ғана емес, хабар-ошарсыз кеткен, туыстарымен байланысты жоғалтқан адамдарға да және тағы басқа іздеуді жүзеге асырады. Бұл қызмет те Комитеттің ақпараттық технологияларымен сүйемелденеді. Бұл ел бойынша фото-бейнетіркеу құралдары тіркеген ЖКО бұзылуының барлық деректері жинақталған ӘІБТ-нің

Процессингтік орталығы. Бұл «Қылмыстылық» және «Жол-көлік оқиғалары» карталары, оларда қылмыстар мен жол-көлік оқиғалары жасалған орындар белгіленіп, алдын-алу шараларын қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл бюрократиялық рәсімдерсіз адамға іздеу жариялауға мүмкіндік беретін «Электрондық іздеу салу» модулі. Оған қоса, Комитет құқық қорғау органдарына күнделікті жұмыста пайдалану үшін жедел онлайн режимінде барлық құқықтық ақпарат ұсынылатын бірыңғай шлюзді басқарады. Әлеует қомақты әрі құқық қорғау жүйесі үшін ғана емес, қарапайым азаматтар үшін де «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын іске асыру аясында үнемі кеңеюде. Бір-екі мысал келтірсек. Осы жылдың ақпанынан бастап жүргізушілердің жүргізу куәлігі мен автокөлік техпаспортының жанында болуы міндетті емес екенін бәріміз білеміз. Бұл азаматтар үшін қолайлы. Заңнаманың бұл ережесі Комитеттің технологияларымен қамтамасыз етіліп отыр. Жол полициясы қызметкері бұл мәліметтерді ӘІБТ жүйесінен планшеті арқылы алады. Смартфоннан банктің мобильді қосымшасы арқылы айыппұлдарды төлеу мүмкіндігі туралы оң пікір қалыптасқан. Егер Комитет біздің деректерді банк жүйелерімен ықпалдастырмағанда бұған қол жеткізу мүмкін болмас еді. Қазіргі таңда 19 банкпен және Қазпоштамен ықпалдастық жасалынып, көлемді одан әрі арттыру бағытында тұрақты жұмыс істеудеміз.

Комитет тексерулерді есепке алуды және тіркеуді 2000 жылдан бастап жүргізеді. 2003 жылдан бастап негізсіз тексерулер, оның ішінде бизнеске қатысты тексерулер тіркеу сатысында тоқтатылады. 2015 жылдан бастап Комитет барлық тексерулердің үйлестірушісі болды. Қазір бақылаушы органның бір де бір тексерісі Комитетте есепке алынбай жүргізілмейді. Мемлекет басшысының кәсіпкерлердің құқықтарын қорғау бойынша қойған міндеттерін іске асыру мақсатында Бас прокуратура инновациялық технологияларды пайдалана отырып, барлық жерде қадағалаудың жаңа әдістерін енгізуде. Барлық процесс «Тексеру субъектілері мен объектілерінің бірыңғай тізілімі» - ТСОБТ ақпараттық жүйесінде цифрландырылған. Мемлекеттік органдар бұрынғыдай тіркеу туралы мөртаңбаны алу үшін кезекте тұрмайды. Барлық процесс, оның ішінде ведомстволық жүйелері бар органдармен ықпалдасу арқасында автоматтандырылды. Тексеру актісі мен нәтижесі электрондық түрде ресімделеді. Бұл тағайындау сатысында заңсыз тексерулерді уақтылы анықтауға мүмкіндік береді, ол мораторий кезеңінде ерекше маңызды. Мораторий тағы 2 жылға созылады. Тіркеуден бас тартуға ғана емес, сонымен қатар жергілікті атқарушы немесе орталық мемлекеттік органның бірінші басшысы шешімдерінің күшін жоюға негіз бар фактілер кездеседі.

Ақпараттық-талдамалық қызметті жетілдіру міндетін іске асырудағы келесі қадам оңайлату болып табылады аудандық деңгейдегі аумақтық ішкі істер органдарында оның жұмысының сипаты, мәліметтердің, деректердің артық массивінен құтылу. «Резервтеу» ұғымы негізінен мынаны білдіреді деген ғылыми қызметкерлермен келісуге болады: "тапсырмалар мен ақылға қонымды қажеттіліктерге сәйкес келмейтін шамадан тыс, әдеттен тыс, толып кету" [30, 17-18 беттер]. Үлкен мәліметтер массиві қосымша мәліметтерге әкеледі оларды іздеу, жинау, сақтау және беру кезіндегі уақыт пен кеңістіктегі шығындар. Артық болу қалыпты жағдайға шиеленіс әкеледі ақпарат алмасу процесі басқару жылдамдығындағы Тежегіштің бір түрі болып табылады [31, 17-18 беттер].

Негізсіз тексерулердің жолын кесу үшін, заңнаманы бұза отырып, тексеру тағайындауға мүмкіндік бермейтін функционал енгізілді, сонымен қатар ол кәсіпкерлік субъектілерінің мерзімдері, санаттары, негіздері және тағы басқалары бойынша форматтық-логикалық бақылау белгіленді. Әкімшілік жауапкершілікке заңсыз тартуға және бизнесті қылмыстық процесс шеңберіне тартуға жол бермеу мақсатында Әкімшілік іс жүргізулердің бірыңғай тізілімі (ӘІБТ) және Сотқа дейінгі тергеп-тексерулердің бірыңғай тізілімі (СДТБТ) ақпараттық жүйелерімен интеграция жүргізілді. Мысалы, ӘІБТ және ТСОБТ мәліметтерін салыстыру арқылы тексеру тағайындаусыз кәсіпкерлерді әкімшілік жауапкершілікке тарту фактілері анықталды.

Бүгінде бұл қылмыс деңгейін төмендетудің жалғыз жолы елде. Қылмыстың алдын алудың тиімділігі, ең алдымен, криминологиялық талдаудың сапасына байланысты, қылмыстық әрекеттің объективті детерминанттарын анықтау қаншалықты мүмкін болды, олар кейіннен әсер ету объектісіне айналады [32, 76-бет].

Жедел өзара іс-қимыл жасау үшін басқа мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелерімен интеграциялау бойынша жұмыс жүргізілуде. ТСОБТ «адами» факторсыз тексеру үшін жауапсыз кәсіпкерлерді іріктеу арқылы электрондық форматта тексерулерді жоспарлауға мүмкіндік береді. Жүйеде іріктеу жүргізілетін критерийлер, мысалы, БАҚ-тағы жарияланымдар, шағымдар, тексерулер және тағы басқалары қамтылған. Кәсіпкерлер үшін «Қамқор» мобильді қосымшасы құрылған, ол жерден жүргізілген тексерулер туралы ақпарат, туындаған мәселелер бойынша бірден түсіндірмелер алуға, сондай-ақ тексерушілерге шағымдануға мүмкіндік бар.

Осы жылдың 1 шілдесінен бастап Әкімшілік рәсімдік-процессуалдық кодекс қолданысқа енгізіледі. Бізге белгілі болғандай жаңа заңнама азаматтардың өтініштерін қараудың қолданыстағы тәртібін айтарлықтай өзгертеді және мемлекеттік органдардың қабылдайтын шешімдері үшін жауапкершілігін күшейтеді.

Біріншіден, Комитет, басқа мемлекеттік органдар сияқты, өтініштерді қарайтын және мемлекеттік қызметтер көрсететін субъект болып табылады, сондықтан Кодекстің талаптары Комитеттің жұмысына да толық көлемде

қолданылатын болады. Сонымен қатар, өтініштерді қарау саласындағы қолданыстағы заңнамаға және жаңа Кодекске сәйкес Комитет мемлекеттік органдарға, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына және мемлекеттің 100% қатысуымен заңды тұлғаларға келіп түсетін өтініштерді тіркеу және есепке алу тәртібін белгілейді және бекітеді. Осы мәселелер қатаң реттелмесе, азаматтар мен заңды тұлғалардың құқықтарын бұзу қаупі бар. Мемлекеттік органдарда өтініштерді тіркемеу, қарау мерзімдерін бұзу фактілеріне жол берілуі мүмкін. Мемлекеттік органдарда өтініштер бойынша өзекті талдамалық ақпараттың болмауына байланысты олардың дұрыс емес басқарушылық шешімдерді қабылдауы сияқты салдарларға әкеп соқтырады. Сондықтан біз осы бағыттағы тиісті қағидаларды әзірледік, оған жақын арада қол қойылады. Кодекстің алдымызға қойып отырған екінші міндеті – «Электрондық өтініштер» жүйесін жүргізу тәртібін айқындау болып табылады, бұл жерде жүйені енгізу Мемлекет басшысы белгілеген «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» тұжырымдамасын іс жүзінде іске асырумен тікелей байланысты екенін бірден атап өтейін. Осыған байланысты, барлық мемлекеттік органдарда жаңа Әкімшілік рәсімдік-процестік кодекстің талаптарына жауап беретін өтініштермен жұмыс жөніндегі бірыңғай жүйе енгізілуде. Жүйенің арқасында шағымдарды беру және қарау рәсімдерін жеңілдету жоспарлануда. Жобаны енгізуді Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігімен бірлесіп жүргізудеміз. Жүйеге барлық мемлекеттік органдар қосылды.

Осылайша, штаб бөлімшелерінің қызметін, жан-жақтылығын нақты бағалау және объективті жиынтықтың тереңдігі криминогендік жағдайға әсер ететін субъективті факторларды олардың сапалы талдауы мен бағалауы нақты шеңберден едәуір асып түседі деген қорытынды жасауға болады көптеген аумақтық ішкі істер органдарының аналитикалық мүмкіндіктері. Тіпті өңірлік деңгейде (субъектілер бойынша ІІМ Ресей Федерациясы, ІІМ ММ (У) басқалар бойынша субъектілерге, Ресей ІІМ-нің ФО бойынша УТ), аудандық бөлімдегі Ресейдің аумақтық ІІМ туралы айтпағанда, аналитикалық бөлімшелердің аздығы, теориялық жағдайы және кәсіптік оқыту адамдар мен мамандардың аналитикалық жұмыс әдістеріне, штабтық аппараттар мен ақпараттық қызметтерді криминологиялық, материалдық-техникалық қамтамасыз ету күнделікті ақпараттық-талдамалық қызметті де толық көлемде жүзеге асыруға мүмкіндік бермейді тиісті деңгейде, кешенді, проблемалық талдаулар жүргізу, талдауға және бағалауға жататындарды іріктеуде жүйелілік пен кешенділік қағидаларын сақтау туралы айтпағанда факторлар, олардың кәсіби дұрыстығы және интерпретациялар. Олар қалай дұрыс қорытынды жасайды кейбір зерттеушілер, аудандық деңгей аумақтық органдардың жұмыс істеуі Ресей ІІМ, әдетте, құқық қорғау қызметі үшін қажетті ғылыми-аналитикалық ресурстан айырылған [33, 17-18 беттер].

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету сондай-ақ қылмыстың фактілерін анықтауға, себептері мен мән-жайларын анықтауға, қылмыстық топ қатысушыларын сәйкестендіруге,

дәлелдемелерді талдау мен бағалауға, істің нәтижесінің перспективаларын айқындауға және т.б. көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды элементі мәліметтер базасы, мұрағаттар, құжаттар, куәліктер, куәгерлердің айғақтары және т.б. сияқты әртүрлі көздерден ақпарат жинау болып табылады. бұл ақпаратты қылмыстық әрекеттің әртүрлі элементтері арасындағы байланыстарды анықтау, қылмыстың орны мен уақытын анықтау және қылмыскерлердің себептері мен мақсаттарын анықтау үшін пайдалануға болады. [34].

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды бағыттарының бірі-үлкен көлемдегі деректерді өңдеу үшін компьютерлік технологияларды қолдану. Компьютерлік бағдарламалардың көмегімен ауқымды деректерді талдауға және әртүрлі факторлар арасындағы заңдылықтар мен байланыстарды іздеуге болады. Бұл тергеудің тиімділігін едәуір арттыруға және ақпаратты жинауға және өңдеуге кететін уақытты қысқартуға мүмкіндік береді.

Үлкен мәліметтер массиві қосымша мәліметтерге әкеледі оларды іздеу, жинау, сақтау және беру кезіндегі уақыт пен кеңістіктегі шығындар. Артық болу қалыпты жағдайға шиеленіс әкеледі ақпарат алмасу процесі басқару жылдамдығындағы Тежегіштің бір түрі болып табылады [35, 17-18 беттер].

Алайда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыспен күресуге байланысты барлық мәселелерге панацея емес екенін атап өткен жөн. Ол қылмыспен күресудің кешенді стратегиясының бөлігі болуы керек, оған деректерді талдаудың әртүрлі технологиялары мен әдістерін қолдану ғана емес, сонымен қатар заңнамалық базаны жақсарту, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің біліктілігін арттыру, әртүрлі қызметтер мен ведомстволар арасындағы ынтымақтастықты нығайту және басқа да көптеген шаралар кіреді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тағы бір маңызды міндеті сотқа дейінгі тергеу органдары мен полиция, прокуратура, сот органдары, салық қызметтері, көші-қон қызметтері және т.б. сияқты басқа да құқық қорғау және мемлекеттік органдар арасындағы байланысты қамтамасыз ету болып табылады.

Сонымен қатар, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету қылмыс тенденцияларына мониторинг пен талдау жүргізуге және ықтимал қауіпсіздік қатерлерін болжауға мүмкіндік береді. Мысалы, статистикалық деректерді талдау құқық қорғау органдарына қылмыстың алдын алу үшін тиісті шаралар қабылдауға мүмкіндік беретін белгілі бір қылмыс түрлеріне ең сезімтал географиялық аймақтарды анықтауға көмектеседі.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету Сотқа дейінгі тергеу органдары жұмысының ажырамас бөлігі болып табылады және қылмысқа қарсы күресте маңызды рөл атқарады. Бұл тергеудің тиімділігін арттыруға, фактілерді анықтау және қылмыстың себептерін анықтау процесін жеделдетуге, сондай-ақ әртүрлі құқық қорғау және мемлекеттік органдар арасындағы байланысты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыс жасаудың жаңа тәсілдерін анықтауға және бұрын ашылмаған істерді ашуға көмектеседі. Қылмыстар туралы деректерді және олардың әртүрлі адамдармен, топтармен және ұйымдармен байланысын талдау арқылы қылмыс жасаудың жаңа әдістерін көрсете алатын жасырын схемалар мен үлгілерді анықтауға болады.

Сонымен қатар, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету халық арасында профилактикалық жұмыстарды жүргізуге және қылмыс деңгейін төмендетуге көмектеседі. Қылмыстар туралы деректерді және олардың таралуын талдау қылмыстардың себептері мен факторларын анықтауға көмектеседі, бұл өз кезегінде олардың алдын алу шараларын қабылдауға мүмкіндік береді.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету Сотқа дейінгі тергеу органдары жұмысының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ақпараттық-аналитикалық әдістерді қолдану кезінде азаматтардың құқықтарын бұзбау және қоғам үшін жағымсыз салдарлар туғызбау үшін құқықтық және этикалық нормаларды сақтау және жеке деректердің құпиялылығын құрметтеу қажет екенін атап өткен жөн.

Ақпаратты алудың және жинақтаудың техникалық құралдары, есептеу техникасы құралдары, телекоммуникациялық байланыс арналары; биометрика, биометриялық сәйкестендіру алгоритмдері, кескінді өңдеу алгоритмдері нақты уақыт режимінде тұлғаларды автоматты түрде тануды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Жеделдік пен дәлдік талаптарын қанағаттандыратын шынымен "жауынгерлік" автоматтандырылған сәйкестендіру және диагностикалық жүйелердің пайда болуы-жақын болашақтың мәселесі.

Күш-жігерді шоғырландыру. Құқық қорғау қызметін ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етуді дамыту перспективасы қазір олардың арасында ведомстволық кедергілер салынған Талдамалық бөлімшелердің күш-жігерін шоғырландырудан тұрады.

Бүгінгі таңда Ресей ІІМ жүйесіндегі УОРН (жедел-іздігіру ақпараты басқармасы), ҰҚК (жедел-іздігіру бюросы) және БСТМ (арнайы техникалық іс — шаралар бюросы) маңызды техникалық және кадрлық әлеуеттерінің базаларында қуатты бірыңғай аналитикалық қызмет-ЕАС құру қажет және қажет. [36, 17-18 беттер]

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің табысты жұмыс істеуі үшін тиісті техникалық және ұйымдастырушылық шаралар қажет. Атап айтқанда, ақпаратты рұқсатсыз кіруден және ағып кетуден сенімді қорғауды қамтамасыз ету маңызды. Сонымен қатар, білікті персоналды қамтамасыз ету және деректерді талдаудың заманауи технологиялары мен құралдарын пайдалану қажет.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды міндеті құқық қорғау органдары қызметкерлерін оқыту және олардың біліктілігін арттыру болып табылады. Қызметкерлерде ақпараттық жүйелермен және деректерді талдау құралдарымен жұмыс істеу үшін жеткілікті білім мен дағдылар болуы керек, сондай-ақ қылмыстарды ашу жұмысында ақпараттық-аналитикалық әдістерді қолдану ерекшеліктерін түсінуі керек.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету Сотқа дейінгі тергеу органдары жұмысының ажырамас бөлігі болып табылады және қылмысқа қарсы күресте маңызды рөл атқарады. Бұл тергеудің тиімділігін арттыруға, әртүрлі құқық қорғау және мемлекеттік органдар арасындағы байланысты қамтамасыз етуге, қылмыс жасаудың жаңа тәсілдерін анықтауға, профилактикалық жұмыс жүргізуге және жалпы қоғамның қауіпсіздік деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді неғұрлым тиімді пайдалану үшін қылмыстар туралы деректерді бірыңғай ақпараттық жүйеде жинауды және сақтауды жүзеге асыру қажет. Бұл құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне қажетті ақпаратқа жылдам қол жеткізуге, сондай-ақ деректерді талдауға және әртүрлі оқиғалар арасындағы байланыстарды анықтауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің негізгі құралдарының бірі-машиналық оқыту және жасанды интеллект алгоритмдері. Олар деректердің үлкен көлемін тереңірек және дәл талдауға және қылмыстарды ашуға көмектесетін жасырын байланыстар мен заңдылықтарды анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, Машиналық оқыту алгоритмдерін ықтимал қылмыстарды болжау және олардың жасалуын болдырмау үшін пайдалануға болады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі әртүрлі құқық қорғау және мемлекеттік органдар арасындағы ынтымақтастық болып табылады. Ақпарат алмасу және бірлесіп жұмыс істеу қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін жақсартуға және қылмыс жасаудың жаңа әдістерін көрсете алатын жасырын схемалар мен үлгілерді дәлірек анықтауға мүмкіндік береді.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте маңызды рөл атқарады және құқық қорғау органдары жұмысының тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Алайда, азаматтардың құқықтарын бұзбау және жалпы қоғамның қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін ақпаратты және деректерді талдау құралдарын пайдалану кезінде құқықтық және этикалық нормаларды сақтау қажет. Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің барынша тиімділігіне қол жеткізу үшін қызметкерлерді деректерді жинау және талдау саласында тұрақты оқыту жүргізу қажет. Бұл осы саладағы білім мен дағдылардың деңгейін арттырып қана қоймай, жалпы құқық қорғау органдарының жұмыс сапасы мен нәтижелілігін жақсартуға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету және қылмыс туралы деректерді рұқсатсыз кіруден қорғау маңызды. Ол үшін деректерді шифрлаудың заманауи технологияларын қолдану және ағып кетулер мен хакерлік шабуылдарды болдырмау үшін ақпаратты қорғау шараларын күшейту қажет.

Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі сонымен қатар жұмыс сапасын жақсартуға және деректерді талдау уақытын қысқартуға мүмкіндік беретін жаңа технологиялар мен құралдарды пайдалану болып табылады. Мысалы, күдіктілер мен куәгерлерді анықтау үшін бет-әлпетті тану және көлік нөмірлерін анықтау жүйелерін қолдануға, сондай-ақ қылмыс туралы ақпаратты өңдеу және жасырын заңдылықтарды анықтау үшін үлкен деректерді талдау құралдарын қолдануға болады.

Екі айдан кейін Колокольцев ішкі істер министрлігін басқарды және көп ұзамай ведомствоның сайтында полицияның баспасөз жұмысын жариялау мәселесі туралы ресми мәлімдеме жарияланды. «Бұқаралық ақпарат құралдарындағы жарияланымдардың санын бағалау басқа федералды атқарушы билік органдарына қарағанда Ішкі істер органдарына қатысты жағымсыз ақпараттың көбірек жарияланғанын көрсетеді... Біздің беделімізді қалпына келтіру және қолдау, азаматтар тарапынан сенім деңгейін арттыру үшін БАҚ - тағы әрбір теріс жарияланым мұқият назар мен құқықтық бағалаудың нысанасына айналуы қажет», - делінген ІІМ өкілінің мәлімдемесінде. [37]

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдары жұмысының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және қылмыспен неғұрлым тиімді күресуге мүмкіндік береді. Алайда, ақпарат пен технологияларды пайдалануға байланысты тәуекелдер мен шектеулерді ескеріп, азаматтардың қауіпсіздігін және құқықтарын қорғауды қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдау қажет.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдарына қылмыстардың алдын алу және қылмыскерлерді ұстау бойынша жедел шаралар қабылдауға мүмкіндік береді. Мысалы, бетті тану Бейнебақылау жүйелерін пайдалану кезінде күдіктіні қылмыс болған жерде тез анықтауға және ұстауға болады. Сондай-ақ, аналитикалық құралдарды қолдану қылмыстық топтарды және қылмыскерлер арасындағы байланысты анықтауға мүмкіндік береді, бұл істерді сәтті тергеуге ықпал етеді. Алайда, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді қылмысқа қарсы күрес мақсатында ғана емес, азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын бұзу үшін де пайдалануға болатындығын ескеру қажет. Сондықтан сотқа дейінгі тергеу органдарының жұмысы қоғам мен тәуелсіз органдар тарапынан ашық және бақыланатын болуы өте маңызды.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстардың салдарымен күресуге ғана емес, олардың алдын алуға да бағытталуы тиіс екенін атап өткен жөн. Ол үшін алдын алу шараларын әзірлеу және қолдану, сондай-ақ

болашақта қылмыс жасау мүмкіндігін болдырмау үшін халықтың әртүрлі тәуекел топтарымен жұмыс сапасын жақсарту қажет.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды құрал болып табылады. Алайда, оны қолдану адамның құқықтары мен бостандықтарын сақтай отырып және қоғамның бақылауымен жүзеге асырылуы керек.

Сондай-ақ, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету қылмыс және оның пайда болу себептері туралы статистикалық деректерді талдау үшін пайдаланылуы мүмкін. Бұл құқық қорғау органдарының ең проблемалық бағыттары мен жұмыс бағыттарын анықтауға, сондай-ақ қылмыстың алдын алудың тиімді стратегияларын әзірлеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, сот процестеріндегі дәлелдемелердің сапасын жақсарту үшін ақпараттық-аналитикалық қолдау қолданылуы мүмкін. Деректерді талдаудың заманауи технологиялары мен әдістерін қолдана отырып, қылмыс және онымен байланысты адамдар туралы ақпаратты жинауға және өңдеуге болады, бұл не болып жатқанының толық және объективті көрінісін алуға және істерді жақсырақ тергеуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқықтық тәртіп органдары мен олардың персоналы жұмысының тиімділігін бағалау үшін пайдаланылуы мүмкін. Статистикалық деректерді талдау және құқық қорғау органдарының жұмыс сапасын бағалау арқылы проблемалық орындарды анықтауға және оларды жою шараларын жасауға болады.

Ақырында, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету Сотқа дейінгі тергеу органдарына ведомствоаралық ынтымақтастық шеңберінде өзара және басқа органдармен өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік береді. Ақпарат алмасу және жалпы мәліметтер базасын пайдалану арқылы қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін едәуір арттыруға және істерді тезірек тергеуге мүмкіндік береді.

Егер ведомстволық нормативтік базаға жүгінетін болсақ, онда ішкі істер органдарының жұмысына қойылатын талаптардың бірі икемділік, яғни барлық жағдайларға, жағдайларға, сыртқы факторларға бейімделу және ішкі орта [38, б. 42]

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Алайда, оны қолдану заңнамаға сәйкес және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын ескере отырып, сондай-ақ қоғам мен тәуелсіз органдардың бақылауымен жүзеге асырылуы тиіс.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі азаматтардың жеке деректерінің құпиялылығын және қорғалуын қамтамасыз ету болып табылады. Құпия ақпаратпен жұмыс істеу шеңберінде сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдары дербес деректерді қорғау туралы заңнаманың талаптарын сақтауға және осындай ақпаратты сақтау мен берудің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге тиіс.

Сонымен қатар, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етуді пайдалану кезінде байқаусызда немесе зиянды қателік жіберу мүмкіндігін, сондай-ақ оны теріс пайдалану мүмкіндігін ескеру маңызды. Сондықтан ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің сапасын бақылаудың тиісті рәсімдері мен тетіктерін әзірлеп, қолдану және оған тек уәкілетті қызметкерлердің қол жеткізуін қамтамасыз ету қажет.

Сонымен, ақпараттық-талдамалық қолдауды қолданудың әлеуметтік, этикалық және құқықтық аспектілерін ескеру қажет. Атап айтқанда, мұндай қамтамасыз етуді саяси мақсаттарды көздеу, азаматтарды кемсіту, олардың құқықтары мен бостандықтарын бұзу үшін пайдалану мүмкіндігін, сондай-ақ осы процестерге қарсы тұру мүмкіндігін ескеру қажет.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте және азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады, бірақ оны қолдану заңнамаға сәйкес және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын ескере отырып, сондай-ақ қоғам мен тәуелсіз органдардың бақылауымен жүзеге асырылуы керек.

Бұдан басқа, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету Сотқа дейінгі тергеу органдарының процестерін оңтайландыру, қылмыстарды анықтау мен ашуды жеделдету, дәлелдемелердің сапасын жақсарту, қателер мен басқа да кемшіліктер санын азайту үшін пайдаланылуы мүмкін. Атап айтқанда, ақпаратты жинау, талдау және өңдеу процестерін автоматтандыру қылмыстарды тергеуге кететін уақытты қысқартуға, құқық қорғау органдары қызметкерлерінің іс-әрекеттерінің дәлдігі мен тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды міндеті қылмыстық қызметтің байланыстары мен схемаларын анықтау, қылмыстық трендтерді талдау және ықтимал қылмыстардың алдын алу болып табылады. Ол үшін әртүрлі әдістер мен технологияларды қолдануға болады, соның ішінде деректерді талдау, Машиналық оқыту, жасанды интеллект және басқалар.

Сонымен қатар, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету заманауи технологиялар мен интернетті қолданумен байланысты қылмыстың жаңа түрлерімен күресуге көмектеседі. Мысалы, оны кибершабуылдар, жеке деректерді ұрлау, зиянды бағдарламаларды тарату және т. б. сияқты киберқылмыстарды анықтау және жолын кесу үшін пайдалануға болады.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету Сотқа дейінгі тергеу органдарының жұмысында маңызды рөл атқарады, бұл процестерді оңтайландыруға, қылмыстарды тергеудің тиімділігін арттыруға, қылмыстардың жаңа түрлерін анықтауға және жолын кесуге, сондай-ақ азаматтардың қауіпсіздігі мен заңдылықтың сақталуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тағы бір маңызды міндеті әртүрлі деңгейдегі және қызмет бағыттарындағы құқық қорғау органдары арасындағы байланысты қамтамасыз ету болып табылады. Ақпаратты жинау және талдау үшін пайдаланылатын

ақпараттық жүйелер мен мәліметтер базасы құқық қорғау органдары арасында деректерді тез және тиімді бөлісуге мүмкіндік береді, бұл олардың үйлестірілуін арттырады және қылмыстарды тергеу мен алдын-алудың сәтті болуына ықпал етеді.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдарының қызметкерлерін оқыту мен даярлау сапасын жақсарту үшін пайдаланылуы мүмкін. Мамандандырылған Ақпараттық жүйелер мен оқыту бағдарламалары қызметкерлердің кәсіби деңгейін арттыруға мүмкіндік береді, оларға өзекті деректер мен жаңа технологияларға қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

Сонымен, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдары қызметінің ашықтығын арттыру және қоғамның оларға деген сенімін нығайту үшін де пайдаланылуы мүмкін. Құқық қорғау органдарының қызметі және қылмыстарды тергеу барысы туралы ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз ететін ашық дерекқорлар мен ақпараттық жүйелер олардың қызметіндегі ашықтық пен жауапкершілікке ықпал етуі мүмкін.

Ақпараттық-талдамалық қызметті жетілдіру міндетін іске асырудағы келесі қадам оңайлату болып табылады аудандық деңгейдегі аумақтық ішкі істер органдарында оның жұмысының сипаты, мәліметтердің, деректердің артық массивінен құтылу. «Резервтеу» ұғымы негізінен мынаны білдіреді деген ғылыми қызметкерлермен келісуге болады: "шамадан тыс, әдеттен тыс, толып кету, тапсырмалар мен ақылға қонымды қажеттіліктерге сәйкес келмейді" [39]

Тұтастай алғанда, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету қазіргі заманғы құқық қорғау процесінде маңызды рөл атқарады, бұл оның тиімділігін, дәлдігі мен ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету аймақтағы немесе жалпы елдегі қылмыстық жағдайды бақылау және талдау үшін пайдаланылуы мүмкін. Бұл қылмыстың даму тенденцияларын анықтауға, ең қауіпті қылмыстық топтарды анықтауға және олардың арасында байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Алынған деректер қылмысқа қарсы іс-қимыл саласында стратегиялық шешімдер қабылдау және азаматтардың қауіпсіздік деңгейін арттыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Бұдан басқа, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету нақты қылмыстарды тергеу барысында жедел шешімдер қабылдау үшін пайдаланылуы мүмкін. Деректерді талдаудың заманауи технологияларын қолдана отырып, Құқық қорғау органдары әртүрлі қылмыстар арасындағы байланысты тез анықтай алады, қылмыскерлердің орналасқан жерлерін белгілей алады және оларды ұстау үшін жедел топтарды бағыттай алады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі өңделетін ақпараттың құпиялылығы мен қауіпсіздігін қорғау болып табылады. Құқық қорғау органдары дербес деректерді қорғау жөніндегі заңнамалық нормаларды сақтауға және ақпаратты сақтау және өңдеу үшін пайдаланылатын ақпараттық жүйелердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге міндетті.

Сонымен, сотқа дейінгі тергеу органдарын ақпараттық-талдамалық камтамасыз ету құқық қорғау қызметінің тиімділігін, дәлдігін және ашықтығын камтамасыз ететін маңызды құрал болып табылады. Бұл тергеу жүргізу уақытын қысқартуға, жедел іс-шаралардың тиімділігін арттыруға және қылмысқа қарсы күрес саласында негізделген стратегиялық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық камтамасыз ету мақсаттарын іске асыру үшін әртүрлі әдістер мен технологиялар пайдаланылады. Олардың кейбірін қарастырайық:

Деректерді жинау және сақтау. Деректерді талдау және өңдеу үшін оларды ыңғайлы және қол жетімді етіп жинап, сақтау керек. Ол үшін Мәліметтер базасы, ақпараттық жүйелер және басқа технологиялар қолданылады.

Деректерді талдау. Деректерді талдау әр түрлі факторлар арасындағы тенденцияларды, заңдылықтарды және қатынастарды анықтауға мүмкіндік береді. Ол үшін статистикалық әдістер, деректерді модельдеу, Машиналық оқыту және басқа технологиялар қолданылады.

Деректерді визуализациялау. Деректерді визуализациялау деректерді ыңғайлы және түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік береді, бұл оларды талдауға және шешім қабылдауға көмектеседі. Ол үшін диаграммалар, графиктер, карталар және т. б. сияқты әртүрлі құралдар мен технологиялар қолданылады.

Мониторинг және бақылау. Бақылау және бақылау жағдайдағы өзгерістерді бақылауға және оларға тез жауап беруге мүмкіндік береді. Ол үшін арнайы құралдар мен жүйелер қолданылады, мысалы, ерте ескерту жүйелері, әлеуметтік медианы бақылау жүйелері және т. б.

Болжау. Болжау болашақта белгілі бір оқиғаның пайда болу ықтималдығын болжауға мүмкіндік береді. Ол үшін әртүрлі әдістер мен модельдер қолданылады, мысалы, сараптамалық бағалау, статистикалық модельдер және т. б.

Жағдайды жақсарту бойынша шараларды әзірлеу және енгізу. Деректерді және алынған нәтижелерді талдау негізінде әртүрлі салалардағы жағдайды жақсарту шаралары әзірленуде. Бұл шаралар заңнамалық, ұйымдастырушылық немесе техникалық салаға қатысты болуы мүмкін, оларды енгізу құқық қорғау органдарының да, басқа да мүдделі құрылымдардың да күш-жігерін қажет етуі мүмкін.

Шаралардың тиімділігін бағалау. Шаралардың тиімділігін бағалау қандай шаралар жағдайды жақсартуға көмектесетінін анықтауға мүмкіндік береді, қандай шаралар тиімсіз немесе тіпті жағдайды нашарлатуы мүмкін. Ол үшін әртүрлі бағалау әдістері қолданылады, мысалы, шараларды енгізгенге дейінгі және кейінгі көрсеткіштерді талдау, халыққа сауалнама жүргізу, сараптамалық бағалау және т. б.

Ақпараттық-аналитикалық процесті басқару жүйесін ұйымдастыру. Ақпараттық-талдау процесін басқару жүйесін ұйымдастыру осы саладағы

құқық қорғау органдары жұмысының тиімділігін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Ол үшін жобаны басқару, тәуекелдерді басқару, білімді басқару және т. б. сияқты әртүрлі басқару технологиялары мен әдістері қолданылады.

Шын мәнінде, ақпараттық-аналитикалық жұмыс есеп беру құжаттарын, анықтамаларды жазудан тұрады, жұмыс нәтижелері бойынша, көптеген авторлар атап өткендей, олардың мазмұны бойынша тек сипаттайды қалыптасқан жағдай статистикалық мәліметтер жиынтығын қамтиды, бұрыннан қалыптасқан шаблондарды қолдана отырып, типтік схема бойынша дайындалады, тек жалпы ұрандарға дейін азаяды, бұрын дайындалған құжаттарды қайталайды. Және ең ең бастысы-қолданбалы принципке сәйкес келмейді орындылығы, практикалық қажеттілігі [40].

Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдарының тиімділігін арттыру үшін қажет екенін ескеру маңызды, бірақ ол қызметкерлердің жұмысын алмастырмайды, керісінше оларға деректерді және жалпы жағдайды талдау негізінде неғұрлым негізделген және тиімді шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі ақпараттың қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады, өйткені онда заңсыз мақсаттарда пайдаланылуы мүмкін құпия деректер мен ақпарат бар. Ол үшін ақпаратты қорғаудың әртүрлі әдістері қолданылады, мысалы, шифрлау, қол жетімділікті бақылау, ақпаратты пайдалануды бақылау және т. б.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жүйесін дамыту және жетілдіру. Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету-бұл үнемі даму мен жетілдіруді қажет ететін динамикалық процесс. Ол үшін қолданылатын технологиялар мен әдістердің тиімділігіне талдау жүргізу, сондай-ақ ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету жүйесін жақсарту үшін жаңа мүмкіндіктерді үнемі іздестіру қажет.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдары қызметінің ажырамас бөлігі болып табылады, ол қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға, азаматтардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге және тұтастай алғанда құқық қорғау органдары жұмысының сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Заманауи технологияларды қолдану. Тиімді ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету үшін аналитикалық жүйелер, мәліметтер базасы, ақпараттық желілер және т.б. сияқты заманауи технологиялар мен құралдарды пайдалану қажет.

Басқа органдармен және мекемелермен ынтымақтастық. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі басқа құқық қорғау органдарымен және мекемелермен, сондай-ақ жеке компаниялармен және қоғамдық ұйымдармен ынтымақтастық болып табылады. Бұл ақпарат пен тәжірибе алмасуға, қылмыспен күресте өзара әрекеттесу мен үйлестіруді жақсартуға мүмкіндік береді.

Қызметкерлерді оқыту және біліктілігін арттыру. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді табысты енгізу және пайдалану үшін құқық қорғау органдарының қызметкерлерін даярлауды және олардың біліктілігін арттыруды қамтамасыз ету қажет. Бұл оларға жүйенің принциптерін жақсы түсінуге, оны тиімдірек пайдалануға және деректерді талдау негізінде негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Заңнаманы сақтау. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етуді пайдалану кезінде ақпаратты жинауды, сақтауды, өңдеуді және пайдалануды реттейтін заңнаманы сақтау қажет. Бұл азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғауға, сондай-ақ құқық қорғау органдары қызметінің заңдылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің тиімділігін бағалау. Сонымен, қол жеткізілген нәтижелерді анықтауға және жүйені одан әрі жетілдіру мүмкіндіктерін анықтауға мүмкіндік беретін ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің тиімділігін бағалау маңызды аспект болып табылады. Ол үшін әртүрлі бағалау әдістері қолданылады, мысалы, шараларды енгізгенге дейінгі және кейінгі көрсеткіштерді талдау, халыққа сауалнама жүргізу, сараптамалық бағалау және т. б.

Құпиялылық. Өңделетін ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз ету өте маңызды, әсіресе азаматтардың жеке басына қатысты мәліметтер болған жағдайда. Ол үшін дербес деректерді қорғау туралы заңнаманың талаптарын сақтау және ақпаратты рұқсатсыз қол жеткізуден қорғау жөнінде шаралар қабылдау қажет.

Өзгерістерге бейімделу. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету икемді болуы және өзгермелі жағдайлар мен талаптарға бейімделуі тиіс. Мысалы, қылмыстың жаңа түрлерінің пайда болуына немесе оларды жасау әдістерінің өзгеруіне байланысты оның тиімділігін арттыру үшін жүйені өзгерту қажет болуы мүмкін.

Стратегияның сәйкестігі. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күрес стратегиясына және құқық қорғау органдарының алдында тұрған міндеттерге сәйкес келуі тиіс. Бұл жүйені тиімдірек пайдалануға және қылмыспен күресте жақсы нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Ашықтық пен ашықтық. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің ашықтығы мен ашықтығы маңызды аспект болып табылады. Азаматтар жүйенің жұмысы және олардың дербес деректері қалай пайдаланылатыны туралы ақпарат ала алуы тиіс. Бұл халықтың құқық қорғау органдарына деген сенімін арттыруға және қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Жетілдіру және дамыту. Сонымен, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету үнемі жетілдіріліп, дамып отыруы керек. Жүйеге тиімділікті арттыру және қылмыспен тиімді күресуге көмектесу үшін жаңа технологиялар, әдістер мен құралдар енгізілуі керек.

Қызметкерлерді оқыту және қолдау. Ақпараттық-аналитикалық жүйенің дұрыс жұмыс істеуі онымен жұмыс істейтін қызметкерлердің біліктілігі мен дайындығына байланысты. Жүйемен жұмыс істейтін қызметкерлер үшін тұрақты оқыту және қолдау көрсету қажет. Бұл жүйенің тиімділігін арттыруға және қателер мен қате әрекеттерді азайтуға көмектеседі.

Ынтымақтастық және үйлестіру. Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету басқа құқық қорғау органдарымен және агенттіктермен бірлесіп, ақпарат алмасып, қылмысқа қарсы күресте үйлестіруі керек. Бұл жүйенің тиімділігін арттыруға және құқық қорғау органдары арасындағы іс-қимылды үйлестіруді жақсартуға мүмкіндік береді.

Халықаралық ынтымақтастықты дамыту. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету саласындағы халықаралық ынтымақтастық трансұлттық қылмысқа қарсы күресте маңызды аспект болып табылады. Құқық қорғау органдары халықаралық деңгейде қылмыспен тиімді күресу үшін басқа елдердің әріптестерімен ынтымақтасып, ақпарат алмасуы керек.

Этикалық стандарттар. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету жоғары этикалық стандарттарға сәйкес келуі тиіс. Жүйе тек қылмыспен күресу үшін пайдаланылуы керек және азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын бұзу үшін пайдаланылмауы керек. Құқық қорғау органдары жүйенің көмегімен алынған ақпараттың мақсатсыз пайдаланылмауын қатаң қадағалауы керек.

Мониторинг және бағалау. Ақырында, ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз ету оның тиімділігін анықтау және ықтимал проблемалар мен кемшіліктерді анықтау үшін үнемі бақылаудан және бағалаудан өтуі керек. Бұл жүйені жақсартуға және оның қылмыспен күресудегі тиімділігін арттыруға көмектеседі.

Инновация және технология. Ақпараттық технологиялар мен инновацияларды дамыту ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің тиімділігін едәуір арттыра алады. Жасанды интеллект, Машиналық оқыту, үлкен деректерді талдау және басқалары сияқты жаңа технологиялар мен құралдарды пайдалану ақпаратты жинау, талдау және пайдалану процестерін жақсартуға көмектеседі.

Нәтижелерді талдау. Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің маңызды аспектісі оның жұмыс нәтижелерін талдау болып табылады. Бұл жүйенің тиімділігін анықтауға және жақсартулар қажет аймақтарды анықтауға мүмкіндік береді. Нәтижелерді талдау сонымен қатар қылмысқа қарсы күресте қолданылуы мүмкін жаңа тенденциялар мен қылмыстық схемаларды анықтауға көмектеседі.

Икемділік және бейімделу. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету өзгермелі жағдайға икемді және бейімделгіш болуға тиіс. Құқық қорғау органдары жаңа сын-қатерлер мен қауіп-қатерлерге сәйкес жұмыс стратегиялары мен әдістерін өзгертуге дайын болуы керек. Жүйе қылмыстық жағдайдағы өзгерістерге және технологиялық ортадағы өзгерістерге тез бейімделе алуы керек.

Бақылау және қауіпсіздік. Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету рұқсатсыз кіруден және теріс пайдаланудан қорғалуы тиіс. Құқық қорғау органдары жүйеге кіруді қатаң бақылап, ақпаратты сақтау мен берудің қауіпсіздігін қамтамасыз етуі керек. Жүйенің бақылауы мен қауіпсіздігі оның тиімділігі мен сенімділігінің маңызды аспектілері болып табылады.

ҚР Қылмыстық кодексінің 2-бабына сәйкес осы Кодекстің міндеттері: адамның және азаматтың құқықтарын, бостандықтарын мен заңды мүдделерін, меншікті, ұйымдардың құқықтарын мен заңды мүдделерін, қоғамдық тәртіп пен қауіпсіздікті, қоршаған ортаны, ҚР-ның конституциялық құрылысы мен аумақтық тұтастығын, қоғам мен мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделерін қоғамға қауіпті қолсұғушылықтан қорғау, бейбітшілік пен адамзат қауіпсіздігін сақтау, сондай-ақ қылмыстық құқық бұзушылықтардың алдын алу болып табылады.

Қылмысты талдаудағы ақпараттық технологиялардың ең перспективалы бағыты, біздің ойымызша, жасанды интеллект негізінде бағдарламаларды әзірлеу және енгізу болып табылады. Олар қылмыс туралы деректердің үлкен көлемін жедел өңдей алады, сонымен бірге әр түрлі шашыраңқы немесе әлсіз байланысқан көздерден келетін құрылымдалған және құрылымданбаған ақпарат болып табылады.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының сотқа дейінгі тергеп тексеру органдары әр түрлі ақпараттық жүйелерді қолдануда. Алайда әлі күнге дейін проблемалы сұрақтар шешімін тапқан жоқ. Сол себепті сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметін ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің басты жолы ол – дамыған шет елдердің тәжірибесін пайдалану, шет елден тағылымдама өту.

ҚОРЫТЫНДЫ

Дамыған заман жағдайында құқық қорғау қызметкерлері үшін өзекті, сенімді және толық ақпаратты уақытылы білу олардың тиімді қызметінің өте маңызды элементі болып табылады. Сондықтан қазіргі заманғы ақпараттық технологиялар заң ғылымында берік орнығып қана қоймай, сонымен қатар жаңа салалар мен құқық институттарының пайда болуына ықпал етіп, қоғамның құқықтық өміріне тікелей әсер тигізуде. Компьютерлік технологиялар қызметкерлер үшін таптырмайтын тиімді құралы, сондай-ақ құқық қорғау органдарының жұмысын жетілдірудің негізгі әдісі болып табылады. Қазіргі заманғы құқықтық қызмет ақпараттық процестерді сауатты ұйымдастырумен, заманауи ақпараттық технологияларды игерумен және қолданумен тығыз байланысты болып келеді.

Қазіргі таңда ҚР ІІМ тергеу органдарының компьютерлермен жабдықталуы жоғарғы деңгейде. Қылмыстық істердің басым бөлігі электронды форматта тергелуде. Тіпті кезекші тергеуші бастапқыда офлайн форматта тергеу әрекеттерін жүргізуге мүмкіндіктер жасалған.

Жоғарыда көрсетілген магистрилік диссертациядағы ақпаратқа сүйене отырып, құқық қорғау органдарында кеңінен қолданып келе жатқан цифрландыру жағдайының басты мақсаты – ҚР-ның құқық қорғау органдарның қызметін, тергеу сапасы мен заңның орындалуын сақтау, сол бағытта орындалып жатқан жұмыс әлі де одан әрі дамытуды талап етеді деп қорытынды жасауға болады.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету үнемі жетілдіріліп отыруы керек. Құқық қорғау органдары ақпараттық технологиялардың соңғы тенденцияларын қадағалап, жүйенің тиімділігін арттыратын жаңа әдістер мен құралдарды қолдануы керек. Жүйені үнемі жетілдіру қылмыспен сәтті күресудің қажетті шарты болып табылады.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету сот отырысында ұсынылған дәлелдемелердің сапасын жақсартуға көмектеседі. Деректер мен ақпаратты талдау күдіктілердің кінәсін дәлелдеу үшін пайдаланылуы мүмкін қосымша фактілер мен дәлелдерді анықтай алады.

Сондай-ақ, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету сотқа дейінгі тергеу органдары жұмысының ашықтығын арттыруға мүмкіндік береді. Ол жалпы жұртшылыққа қолжетімді болуы мүмкін есептер мен статистиканы жасауға мүмкіндік береді. Бұл қоғамның құқық қорғау органдарының жұмысына деген сенімін арттыруға ықпал етеді.

Ақырында, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету сотқа дейінгі тергеу органдарының қызметкерлерін даярлау және оқыту процесін жетілдіру үшін пайдаланылуы мүмкін. Деректер мен ақпаратты талдау қылмыспен күресу саласында табысты жұмыс істеу үшін қандай дағдылар мен білімнің маңызды екенін көрсете алады. Бұл тиімдірек оқыту бағдарламаларын әзірлеуге және қызметкерлердің біліктілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету сотқа дейінгі тергеу органдарының жұмысында маңызды рөл атқарады. Бұл қылмыспен тиімді күресуге, дәлелдемелердің сапасын арттыруға және қызметкерлердің біліктілігін арттыруға мүмкіндік беретін үлкен көлемдегі деректер мен ақпаратты жинауға және талдауға мүмкіндік береді.

Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің басты артықшылықтарының бірі-оның үлкен көлемдегі деректерді автоматты түрде өңдеу және талдау мүмкіндігі. Бұл сотқа дейінгі тергеу процесін едәуір жеделдетіп, қылмыстарды анықтауға және күдіктілерді анықтауға кететін уақытты қысқартуы мүмкін.

Ақпараттық-аналитикалық қамтамасыз етудің арқасында қылмыстың алдын алудың тиімділігін арттыруға болады. Деректер мен ақпаратты талдау құқық қорғау органдарына олардың алдын алу шараларын қабылдауға мүмкіндік беретін белгілі бір қылмыс түрлерімен байланысты тенденциялар мен заңдылықтарды анықтауға көмектеседі.

Сонымен қатар, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмысқа қарсы күресте ведомствоаралық өзара іс-қимылды күшейтуге көмектеседі. Ақпаратты бірыңғай форматта ұсыну және оны әртүрлі құқық қорғау органдары арасында бөлісу іс-әрекеттерді үйлестіруді арттырып, оқиғаларға реакцияны жеделдетуі мүмкін.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету құқық қорғау органдарына террористік іс-шаралар мен экстремизмге қатысты ақпаратты жинауға және талдауға көмектеседі. Бұл ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және террористік ұйымдар мен экстремистік топтардың қауіп-қатерлерімен күресу үшін маңызды.

Осылайша, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыспен күресудің және ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің маңызды құралы болып табылады. Бұл қылмыстарды анықтауға, олардың жасалуына жол бермеуге, алдын алу шараларының тиімділігін арттыруға және ведомствоаралық өзара іс-қимылды күшейтуге көмектесетін үлкен көлемдегі деректер мен ақпаратты тиімді жинауға және талдауға мүмкіндік береді.

Бұдан басқа, сотқа дейінгі тергеп-тексеру органдарын ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету қылмыстық істердің дәлелді базасын нығайтуға ықпал етеді. Ақпаратты талдау істі сотта қарау кезінде пайдаланылуы мүмкін дәлелдемелерді анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл қылмыстардың жолын кесуге және қоғамдық қауіпсіздікке төнетін қауіп-қатерлерге уақытылы жауап беруге көмектеседі.

Ақпараттық-талдамалық қамтамасыз етудің маңызды міндеті сотқа дейінгі тергеу органдарының шешім қабылдауын қолдау болып табылады. Жиналған ақпаратты талдау қылмыстардың жолын кесу бойынша неғұрлым тиімді әрекеттерді анықтауға, қылмыстардың пайда болу себептерін анықтауға, қылмысқа қарсы күрес саласындағы заңнаманы жетілдіру жөнінде ұсыныстар әзірлеуге және т. б. мүмкіндік береді.

Жалпы, ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету сотқа дейінгі тергеу органдары жұмысының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады және қылмысқа қарсы күрестің тиімділігін арттыруға көмектеседі.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕККӨЗДЕРДІҢ ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық-процестік кодексі 2014 жылғы 4 шілдедегі № 231-V ҚРЗ // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000231#z8>
2. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы [Электронды ресурс] // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі // қатынау режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1700000827>
3. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы 2012 жылғы 14 желтоқсан https://www.akorda.kz/kz/events/astana_kazakhstan/participation_in_events/kazkstan-respublikasynyn-prezidenti-elbasy-nenazarbaevtyn-kazakstan-2050strategiyasy-kalyptaskan-memlekettin-zhana-sayasi-bagyty-atty-kaza
4. Қазақстан Республикасының Конституциясы Конституция 1995 жылы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданды. // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі: https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000_
5. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ. // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>
6. С.А. Стяжкина «Вестник Удмуртского университета» Информация как объект уголовно-правовой охраны. <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsiya-kak-obekt-ugolovno-pravovoy-ohrany-ponyatie-priznaki-vidy/viewer>
7. Мемлекеттік бақылау және қадағалау жөніндегі ақпаратқа талдамалық жазба. [Электронды ресурс] // Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің ресми парақшасы// қатынау режимі: <https://www.gov.kz/memleket/entities/qriim/documents/details/20422?lang=kk> (өтініш берілген күн: 11.06.2022).
 8. Карпец Н. И. Қылмыс: иллюзиялар мен шындық. М., 1992. 69-82 Б.
 9. Долгова А.И. Ресейдегі қылмыстық жағдай: өзгерістерді бағалау / таңдалған жұмыстар; құраст. В. В. Меркурьев және т.б. Акад. Ген. прокуратура өсті. Федерация. М., 2017.
 10. Прокуратура туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2017 жылғы 30 маусымдағы № 81-VI ҚРЗ. қаулысы [Электронды ресурс] // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі // қатынау режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1700000081> (өтініш берген күні: 03.06.2022).

11. Қазақстан Республикасының Қылмыстық Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ. қаулысы [Электронды ресурс] // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі // қатынау режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1400000226> (өтініш берген күні: 01.06.2022).
12. Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің 2012 жылғы 29 желтоқсандағы № 238-ө өкімі қаулысы [Электронды ресурс] // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі // қатынау режимі: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/R1200000238> (өтініш берген күні: 10.05.2022).
13. Первая система «Эталон» [Электронды ресурс] // «Научный центр правовой информации при министерстве юстиции Российской Федерации» // қатынау режимі: <http://www.eto zakon.ru/> (өтініш берген күні: 01.06.2022).
14. "Литер" газеті "АМАНАТ" партиясы құрылтайшысы болып табылатын "Nur Media" медиа-холдингіне кіреді. [Электронды ресурс] // қатынау режимі: (өтініш берілген күн: 28.01.2023). <https://liter.kz/internet-moshenniki-zarabotalina-kazakhstanstantsakh-za-god-bolshe-15-mlrd-tenge-1668405399/>
15. Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясатының тұжырымдамасы. Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығымен бекітілген // <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U2100000674>
16. Фисаков М.Ю. Информационно-аналитическая служба - 2018 ж.
17. Прокуратура туралы Қазақстан Республикасының Заңы 2017 жылғы 30 маусымдағы № 81-VI ҚРЗ. қаулысы [Электронды ресурс] // «Әділет» Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі // қатынау режимі: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1700000081> (өтініш берген күні: 03.06.2022).
18. Абрамов А. В. Информационно-аналитическое обеспечение деятельности органов предварительного следствия в системе Министерства внутренних дел Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. М., 2009.
19. Загайнов В. В., Кононов Ю. Н. Оперативно-аналитическая работа как основа оперативно-розыскной деятельности в современных условиях // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. 2017. № 1 (80)
20. Яблоков Н. П. Криминалистика. URL: <http://www.be5.biz/pravo/k009/7.html>
21. Ульянов А. Д. Информационно-аналитическое обеспечение управленческой деятельности в органах внутренних дел // Вестник Воронежского института МВД России. 2007. № 1.
22. Главный информационно-аналитический центр. URL: https://mvd/structure1/Centri/Glavnij_informacionno_analiticheskij_cen.
23. Информационное обеспечение следственной деятельности (криминалистическая регистрация). URL: <https://studfiles.net/preview/6269828/page:15/>

24. Любавин Н. С. Анализ организации информационно-аналитического обеспечения деятельности правоохранительных органов Российской Федерации // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 1: Регионоведение: философия, история, социология, юриспруденция.
25. Федеральный закон от 12.08.1995 № 144-ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности» // Собрание законодательства РФ. 1995. № 33. Ст. 3349.
26. Климчук Л. В. Проблемы повышения научной обоснованности информационноаналитического обеспечения управления в МВД, ГУВД, УВД // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. 2011. № 1(15)
27. О мерах по реализации Концепции развития системы информационного обеспечения органов внутренних дел в борьбе с преступностью : приказ МВД РФ от 12 мая 1993 года № 229.
28. Григорьева И. Н. Информационно-диагностический подход к процессу выработки управленческих решений в органах внутренних дел // Закон и право. 2007. № 5.
29. Выступление Министра внутренних дел Российской Федерации В. А. Колокольцева 22 мая 2012 года. URL: <https://www.newsru.com/russia/22may2012/kol.html> (дата обращения: 10.12.2019).
30. Starilov Yu. N. «Izbytochnoe» administrativnoe regulirovanie: sposobno li ono obespechit' zakonnost' i porjadok v sisteme publichnogo upravleniya? // Pravovaya nauka i reforma yuridicheskogo obrazovaniya: sb. nauch. trudov / pod red. Yu. N. Starilova. Voronezh, 2009. Вып. 22.
31. Мартынов А. В., Ляпин И. Ф. К вопросу о понятии избыточных функций государственного управления // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. 2016. № 3.
32. Касаев И. Х., Богомолова К. И. Криминологическая характеристика региональной преступности (на примере Волгоградской области и Республики Дагестан) // Вестник Волгоградской академии МВД России. 2018. № 1 (44).
33. Мазуренко А. П., Григорьева К. С. Конституционные принципы российской правотворческой политики // Закон и право. 2012. № 12.
34. Материалы расширенной рабочей группы при Министре внутренних дел Российской Федерации по дальнейшему реформированию органов внутренних дел. М., 2013.
35. Григорьева К. С. Конституционные принципы российской правотворческой политики // Закон и право. 2012. № 12.
36. https://studref.com/309168/pravo/initsiativnaya_analitika_obespechenii_bezopasnosti_massovyh_meropriyatiy
37. <https://polit.ru/article/2013/04/15/reputation/>
38. Охотский Е. В. Теория и механизмы современного государственного управления: в 2 т. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2015. Т. 1.

39. Старилов Ю. Н. «Избыточное» административное регулирование: способно ли оно обеспечить законность и порядок в системе публичного управления? // Правовая наука и реформа юридического образования: сб. науч. трудов / под ред. Ю. Н. Старилова. Воронеж, 2009. Вып. 22.
40. Мартынов А. В., Ляпин И. Ф. К вопросу о понятии избыточных функций государственного управления // Вестник Нижегородского универ